

EGYETEMES REGÉNYTÁR

**ERZSÉBET DAJKA
ÉS MÁS CSELÉDEK**

IRTA
BRÓDY SÁNDOR

BUDAPEST
SINGER ÉS WOLFNER KIADÁSA

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2015
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-615-5433-82-5 (online)
MEK-13978

TARTALOM

Erzsébet dajka lesz
Erzsébet elbocsájtatik
Erzsébet boldog lesz
Elza férjhez megy
Maris dada
A két kis leány és a hét malacz
Borcsa
Mari
A sphinx
A model

Erzsébet dajka lesz

Keskeny fanyoszolyán egy öreg paraszt-pár alszik: Császár Kiss Mihály és Bottkó Kiss Erzsébet.

Előttük, a ház közepén, a földre vaczkolt ágyon nyugszik egy leány, vagy hat szoknya van rajta, a legfelső a fejére terítve. Csak karjai és lábai meztelenek, egyébként úgy neki van öltözködve, mintha valami nagy téli utra indulna. A karjai között ott a motyó is, a mindenféle szövetekbe, kalmukba, perkálba, kartonba pólyált valami. Azonban a reggeli hó bevilágítván a szobába: a színes rongyokból két kis kék szem mosolyog ki, egy csecsszopó vidám és repeső lelke. A leány álmában magához szorongatta gyereket, a ki türelmesen, sőt szívesen várt. Addig beszélgetett egy szürke, ugynevezett parasztcsirkével, a ki árván, egymagában oda volt kötve az asztallábihoz és minden valószínűség szerint szeretett volna kimenni és kapirgálni a hóban.

Gyerek, csirke egyszerre fölrebentek - a zsellér fölébredt, közéjük vágta a kalapját:

- Csitt te, az embert aludni se hagyják. Az embernek nincs egyebe, mint ez a kis alvás. Se enni, se inni, se aludni, se pipálni...

Az öreg iszonyu elkeseredésre ébredt, felköltött mindenkit - különben tizennégy órát aludtak egyfolytában - és rögtön rátért arra, a mit álmódott:

- Te pedig Erzsébet, szedd föl a holmidat és menj el a házból. Isten hírével.

Erzsébet nem aludt többé, ült a földön és a három hónapos kicsikével igen komoly dolgokról beszélgetett, de úgy, hogy a gyerek nevében felelt is magának. Nem nagy figyelemmel hallgatta az öreget; úgy látszik, már többször elkergették. Az apja sokszor figyelmeztette, hogy egyszer csak agyonüti a gyerekével; sőt azzal együtt, a ki ezt fabrikálta. Szerencse még, hogy az apa kilétében nem tudtak végképp megegyezni. Az öreg Kiss Erzsébet azt akarta elhitetni a néppel, hogy a kicsike apja egy gépész, most katona, de visszajön. Ez lett volna az erkölcsös, sőt részben dicsőséges eredet, de nem volt semmiféle alapja. A falu közvéleménye azonban más, sokkal valószínűbb apát emlegetett. Egy helybeli fiatal urat, a ki minden nyáron, tiszt-ruhában, lejött vakációzni és kint hált az asztag alatt, a mikor az apja buzáját csépeleték. Erzsébet marokszedő volt akkor... A leány maga hallgatott a földi apáról és csökönyösen annál maradt, hogy a gyermeket neki az isten küldte. Sőt a templomba is elment megköszönni, mezitláb, fejkendő nélkül, lányosan; a legények csakhogy agyon nem verték. A pap - a ki hiába izengetett régebben utána - utasította a legényeket. Elmenekült előlük, az apja keze közé. Az ellátta.

Most is verés nézett ki a szemeiből. Nem volt rossz ember, de nem volt egy félpipa dohánya, a bubos hideg és biztosan tudta, hogy bár szent vasárnap van, megint csak sárgarépa leves lesz az egész napra. Végezni akart, rendet akart csinálni, már le is huzta az öreg asszony fejéről a kendőt. De egyszerre valami jutott az eszébe és végig simította, szárazon megtörülte az arcát, mint a hogy együgyü ravaszok szokták, mielőtt ravaszkodni kezdenének. A hangja ellágyult:

- A zsidóné tegnap megszólított, hogy mennél te el dajkának Pestre! - mondá, de nem a leány felé fordulva.

- Én is voltam, de csak Egerben. Soha se volt jobb dolgom! - tódította az öreg asszony.

- Hát a Klárka? - kiáltotta Erzsébet ijedten és nyomban felugrott.

- Azt mik felneveljük, te se jobban.

- Ki szoptatja?

- Mik szoptatjuk! - mondá a paraszt önérzetesen, majd igen vidáman hozzátette:

- Te magad urrá leszel, bennünket is urrá teszel, a gyereked meg áldani fogja a haló porodat.

A „haló por” meghatotta a leányt s azt mondta „nem bánom, győjjönek értem!” Abban bízott, hogy az soká lesz, de a mikor Klárit még meg se fürösztötte, begyöttek négyen, asszonyok, emberek. Egy idősebb ur, meg a felesége, a nagyapja, meg a nagyanyja annak a kis pesti babának, a kit szoptatni kellett. Velük jött a helybeli zsidóné, a kit megbíztak, hogy dajkát keressen, de nem győzték bevárni, míg küld; maguk lejöttek érte. Elhozták magukkal a járásorvost is, a ki Erzsébetet beoltotta, mielőtt megkapta a hólyagos himlőt. (Ez volt az egyedüli kopasz ember a faluban.)

A két pesti ógott-mógott, nehezelték a ház levegőjét, sőt az öreg úri nőnek elfult a lélegzete, a mint Császár Kiss Mihály kezelt véle. Az öreg zsellérnek valóban olyan szaga volt, mint a cserfának, a kit - a bogarak ellen - trágyával bekennek. A pesti nagyszülők ellenben igen illatosak voltak. A férfi városi bundájából csak úgy áradt ki a mosusz, a nő meg be volt parfümozva a parasztok ellen. A zsellér-család ösztönszerűleg az orrához kapott; úgy érezték, hogy meghalnak ettől a bűdösségtől. Az orvos kinyitatta a kis ablakot, azt, a mely nem volt betapasztva és pár szóval bevezetvén az ügyet, átadta a szót az éltés pesti asszonyságnak. Az a lány elé állt, megvizsgálta, még hozzája is nyult, megtapogatta. Aztán kérdé:

- Van magának szeretője?

- Nincs! - felelte a lány ijedten.

- Hát a gyerek akkor honnét van? - vetette közbe az öreg úr. Neje azonban leültette és folytatta a vallatást.

- Hány hónapos a kicsije?

- Három.

- Kár, hogy nem kettő. A mienk kettő.

- Az az egy hónap annyi, mint semmi! - szólalt meg a zsellér a háttérben.

- Kend ahhoz nem ért. A nőt orvosilag meg fogjuk vizsgálni! - szólt az orvos és előlépett. De az úri asszonynak még voltak némi kérdezni valói:

- De ha maga a gyereke után fog ríni, azt nem szabad. Fog-e?

A lány makacsul nézett maga elé, nem felelt, de már magához tért az ijedségtől, a szeme nedves volt. Az öreg úr megsajnálta:

- Maga fog kapni sok ajándékot, selyemkendőt, török nagy kendőt. Az van az én boltomba, ezer tuczat is. Az én boltom ebben a legnagyobb. Maga bejön és vesz magának. Nem kéri a segédek, leveszi a pultról. A fiam, a hová magának jönni kell, az nem boltos, az ügyvéd!

- Hallod Erzsébet, fő-üdvéd!

- Nálunk keresztényesen főznek! - jegyezte meg a nagymama, némi önérzettel.

- Még disznókat is ölnek! - folytatá a nagyapa, bizonyos utálattal, de nem büszkeség nélkül.

A disznó hallatára a zsellér szeme fölcsillant. Szeretett volna fölcsapni máris, türelmetlenkedett, az orvos felé fordult.

- Tessék fődoktor úr ezt a lányt megvizitálni; olyan ez belül, a milyen kívül, mint az alma.

- Még csak tizenhét esztendő - sikitotta el magát Bottkó Kiss Erzsébet és elkezdett ríni torkaszakadtából. A segítségnek jött falusi boltosné vigasztalta, tapogatta „ifiasszony így, ifiasszony úgy” és elvitte az előtérből.

A lány ott állt az előtérben, körülötte a három, a mint mustrálta. Még meg se volt fészülködve, egész délelőtt a kis Klárit szoptatta. Valahogy mindketten úgy érezték, hogy ez az utolsó lesz, az édesből, a jóból, ez állati és isteni szeretkezésből. A lány arcza a boldog kimerüléstől oly fehér volt, mint a tej, ha megfagy. Csak az volt különös, a mikor finom és nemes - ki tudja hol szedte - szinte előkelő arczához, patyolat színéhez föl-fölemelgette vörös, a fagytól véresre repedezett kezeit. Mindgyárt, mindgyárt sirt volna, de nem sirt. Alapjában pogány nagy természet és a kis esze csupa értelmes világosság. Láta, hogy ennek így kell lenni, Klárit el kell hagyni. Itthon - most télen - a krumpliból se volt elég, ma reggel se süthettek. El-mehetett volna napszámba, de oda se vihette volna magával Klárit. Meg nem volt csizmája se. De így mezitláb is magasabb volt mindenkinél, a ki a kicsiny szobában körülötte állott, a fejével csaknem a mestergerendát érte. A kis doktornak és a két pohos idegennek föl kellett rá nézni. A lány nem tekintett rájuk, a ház földjébe nézett, ott keresett valamit. Végre kisütötte:

- Urfi-e vagy lyány? - kérdé hirtelen nekibátorodva.

- Fiu, Tibor, Tibor! - felelte az öreg urasszony.

- No ládd, lányod is lesz, fiad is lesz! - jegyezte meg a parasztasszony és hol sirásra, hol nevetésre állott az összeaszott szája.

- Hadd lássuk a lányt! - Kérték egyszerre hárman is. Erzsébet oda vitte őket a patkához, a hol sütőteknőben aludt és álmában a szópást folytatta Császár Kiss Klárika.

- Alszik! - mondá Erzsébet a jövevények felé fordulva, majd szinte megfélelkezve arról, hogy más is van körülötte, éneklő szóval elkezdett a kicsikéhez:

- Aj, aj, Kalári lyányom, lelkem gyermekem, buzám, tenkeli-galambom, elmegy a te anyád, nincs mán neked anyád. Azt a Pestet a hol van, verje meg az isten!

Észrevette és elszégyelte magát:

- Mikor megyünk? - kérdé.

- Mindjárt délben. Rendben van-e a fehérnémüje?

- Az biz rendben! - felelte helyette a zsellér, a ki még a bér mibenléte iránt érdeklődött. Nem igen alkudtak, hamar megegyeztek és azt is megbeszélték, hogy a pénzt mindig leküldik a kis leány atreczájára, az öreg szülői kezébe. Sőt az első hónapot mindjárt ki is fizették, mert Erzsébetnek valami régi czipőt kellett venni. Eddig, ha messzire ment, az apja csizmáját viselte. Az itthon kellett. Klárinak is téli ingre volt szüksége...

Még csak az orvosi vizsgálat volt hátra. A fő-doktor még diáksága éveiben a sok éhezéstől siket volt egy kissé és a lány mellében - a mig hallgatódzott - mindenféle zörejeket különböztetett meg. Egy kissé csóválta a fejét, de mégis megnyugodott:

- Jelentéktelen szörccsörej, hurutos idő, meztelen lábbal járnak a hóban. Kicsiny baj, nem alkati.

Hogy még jobban megnyugtassa magát, levettette a lánynyal a pruszlikot. Erzsébet nem szégyenkezett, megmutatta hatalmas fehér mellét, a melyen két kis fekete-rózsát nyilasztott ki az anyaság. A pesti nagyapát elfordította a felesége, a doktor pedig hozzányult a leány kebléhez:

- Jó! - mondá. - Jó, az én felelősségemre.

Még csak a pupilláját nézte meg.

- A többit hagyhatjuk! - szólt, majd úgy értvén, hogy a pestiek mondtak valamit, de a tekintélyét is fenn akarván tartani ezek előtt - és hogy majd a fővárosi házi orvos rá ne czáfolhasson - még néhány kérdést intézett a leányhoz:

- Nem terhelt maga?

Erzsébet elvörösödött; az öreg asszony közbevetette magát:

- Ha szegény emberek vagyunk is, ilyent - fődoktor úr - ne tessék mondani.

A kopasz emberke mérgesen, de helyreigazította a dolgot.

- Nem volt a maga családjában iszákos vagy örült, sulyos idegbeteg, mell, méh vagy lépbajos?

Ugyanezt ismételte - de már csak magának - latinul, sebesen beszélve, mintha leczkét mondana fel. A helybeli boltosné csudálkozva nézett reá, a doktor azonban be sem várva a választ, a nagy munkának mintegy befejezéseül kezét fogott mindenkivel és ünnepélyes hangon gratulált a budapesti vendégeknek. Aztán vidáman - mint a ki jól végzett nehéz munkát - megtörülte verejtékező homlokát:

- Most pedig gyerünk enni, legyen szerencsém egy kis paprikás csirkére. Marhahúst mi ritkán látunk, ez a falu átka. Hozhattak volna egy kis sajtot Budapestről. Budapest csak Budapest! - Majd Erzsébet felé fordulva tréfásan fejezte be a bánatos felsóhajtást:

- Csak aztán magát meg ne fesse! Majd, ha a határhoz érnek, a lánczot jól megrágja!

Az öreg napszámos hangosan fölnevetett erre a babonára, biztatta a lányát, hogy ne féljen és tuszkolta kifelé a sok népet. Azok is siettek, a vasut délben indult és a kis Tibor odafent éhezett. A dadájának nem volt teje, elcsapták, az üvegdeját pedig sehogysem akarta elvenni.

Erzsébetnek sietni kellett. Rémulten rohanni az ismeretlen idegen emberkéhez; elszökni az ő legismerősebb ismerősétől, a tulajdon véréből, lelke gyerekétől. Bucsuzóra még egyszer meg akarta szoptatni, de mivel Klárka már jól lakott, nem vette el a mellét. Ezért a kicsike ki-kapott, de ott, a hol megpaskolták - meg is csókolták:

- Isten áldjon szivem!

A bucsuzkodás többi része éneklő jajgatásba fult, de mintha elvágták volna, a mint a leány a kocsikajára felszállott. A falun mentek végig, illendően kellett viselkednie, hátha meglátja valaki. Nem nézte, nem látta senki, csak ismerős kutyák álltak a kapuban, azoknak mondtotta magában: „szerbusz, én megyek Pestre dadának”. A falu végén, a cigány putrik előtt álló öreg vályogvető léppel varjura vadászván: látta, köszöntötte, már tudta hová megy. No, nem is olyan nagy dolog, ment innen föl dajkának már más is.

Csak a vasut ne volna! Kirázta belüle a lelket. Először ment rajta, hát szédült, mint a japáni lány, ha székre, magasra és nem a földre, párnára ültetik. Aztán szörnyen elálmosodott, pedig az öntudata éber volt, nem vesztette el magát, mindent tudott és világosan mindég, a mi vele és körülötte történik. Jöttek a hegyek: „no ez a hegy; még nem láttam, azt gondoltam, magasabb!” Jöttek állomások, csendőrök állnak posztot: „szép szál legények, ezek verik a fiatal-ságot!” Mindent megállapított, mindent belevésett az elméjébe, a mig - hiába küzdött ellene - ülve elaludt és föl se ébredt Pestig. A vasutról befelé a komfortáblakaján is szunyókált még, csak a mikor három emeletet mászva a lakásba ért, ocsudott föl egészen.

Egy nagymellű szép fekete asszonyra azt mondták: ez a nagysága. Annak kezét csókolt. Kérdezték, faggatták, mit akar enni vacsorára és mit iszik hozzá, bort-e, sört-e? „Sört kell inni sokat!” jegyezte meg egy kecskeképű sovány ember, a nagyságos ur, az apa. Egy nevendék-leány - kicsinyben tulajdon olyan, mint a nagy kövér asszony - hozta az italt; a szobaleány -

ellenséges modorral és rosszakaratu kíváncsisággal tekintve a jövevényre - hozta a vacsorát. Szégyelt enni, sietett, nyugtatták, de nem igazán. Tiborka a hálósobában már türelmetlenkedett, sirt, a maga nagy sajnálatában keservesen panaszkodott:

- Megyek, megyek bogaram! - mondá a dada és besietett hozzá. A nagysága, az öreg szülék, a növendékleány nézték - egészen jól nem láthatják az elhomályosított fülkében - a mint a parasztleány teli, gyönyörű keblére a kis fekete, girhes fiu egyszerre rátapadt, mint valami éhes és mohó nadály. A gyerek sirása egyszerre kéjes gögicselésre változott, a mi oly furcsa volt, hogy mindnyájan fölnevettek. Erzsébet is mosolygott és a mint a házi nép lábujjhegyen kisompolygott a szobából - hogy tovább teázzanak - az idegen urfinak mindjárt beszélt a Klárikáról, kis menyasszonyáról. Sőt a mulattatására énekelt is egy igen szomorú nótát.

Elhallgatott. A szomszéd szalonban zongoráztak, az ajtó nem volt egészen betéve. A parasztleány mellén a gyerekek odalépett és lélekzetét visszafojtva belesett.

A zongora mellett ült és morikálta magát az erős fekete asszonyság. Föléje hajolva pedig kellemeztette magát az a szép fiatalember, a ki katonatiszti ruhában vakációra lejárt haza a falujokba és kint őrzötte az apja asztagját, a mig csépeltek, és a mikor ő markot szedett, két hétig ott aludt a keresztek alatt...

A parasztleány egyszerre mindent megértett, hogy ki kommandálta ide és miért. És egyszerre úgy elöntötte a harag, hogy csaknem berohant az urak közé, gyermeke apjához, hogy rugja és csikarja. De vékony csepp kezével a szopós elkezdett tapsikolni a mellén. Lehajolt hozzá s szólt:

- Egyél, igyál, kis rongyos!

Aztán megcsókolta.

Erzsébet elbocsájtatik

Erzsébet föltérdelt az asztalra, hogy meggyujtsa a gázlámpást. Kilenczedik hónapja volt már Pesten, nem félt többé a levegőtől, a mely ég. Mégis elővigyázatból előbb pukkantott a szájával, hogy meg ne ijedjen, a mikor a légszesz pukkan.

Mikor a luszter égett, a szoptatós dajka izgatottan szaladt át a szomszéd szobába, a hol a kis kisasszony a sötétben zongorázott.

- Elzuska, Elza kisasszony, győjjön. Tivadarka elaludt, olvassa el a levelemet!

- Várjon, hadd ábrándozom ki magamat! - mondá a fiatal, de már fejlett leány, aztán nyomban felugrott, neki rohant Erzsébetnek és a sötétben megölelte:

- Oh, mily boldogtalan vagyok! - sóhajtá.

- A miért nem vitték el színházba?

- Nem; tudom, a darab nem nekem való, olvastam. Más, más...

Mindketten elnevelték magukat és leültek a sötétben beszélgetni. A kis kisasszony szeretett volna némely részleteket megtudni az életről, főképp azokat, melyekre a lexikon köteteiben hiába kutatott. A dajka csak gorombaságokat tudott mondani, de semmit, ami pikáns. A gorombaságoknak is elnevelte a felét, a másik felét pedig hirtelen káromkodásra változtatta.

- Szeretném, ha feltárnák előttem a helyzetet, az sokkal jobb lenne. Mit titkolódnai, előttünk a huszadik század! - mondá a kisasszony nagy határozottsággal, a mikor már kifáradtak a nevetésben. De a parasztlány nem értette, a kérdését félremagyarázta:

- Elzuska, Elzuska, olyant nem szabad hinni!

- Mit, milyent?

- Hogy a mamája...

A leányka összeharapta a kicsiny, de vastag ajkait, kezét a mellére szoritotta, behunyt pillái alól kiszikrázott és világított a szeme, mint a macskáé.

- Az az ember gazember! - mondá röviden.

- Hátha még azt tudná, a mit én tudok!

- Tudom azt is, hallottam magukat beszélgetni az előszobában, láttam, a mikor magát meg akarta csipni, de maga olyant ütött a kezére, hogy csaknem letörött. Jó, hogy nem a mama, hanem én hallottam, a mikor maga a szemébe vágta: hogy még ide mer járni, hogy a szeme ki nem ég, egyszer úgy leöntöm egy fazék luggal...

- Le én!

A kisasszony arcza ijedtre vált:

- Azt ne tedd - mondá izgatottan - mert a milyen utálatos, olyan szép!

A dajka és a házikisasszony igen bizalmasak voltak, még tegeződtek is, ha így magukra maradtak, a mi különösen este, igen gyakran megesett. Különösen, hogy elkövetkezett a színházi évszak és a ház urnője egy idősebb asszony testvérével minden premiè-re-en megjelent. A kis Elzát - a ki most volt a legrosszabb korban - ritkán lehetett magával vinnie, de az az ur, a kit Erzsébet még otthonról ismert - és a ki őt voltaképpen, tudta nélkül ide kommen-dálta - szerencsére jelen volt mindég. A voltaképpen, az igazi ur csak a legünnepiesebb

alkalmakkal volt velük. Egész nap dolgozott, estve pedig kávéházba kellett mennie, hogy őrizze az ügyfeleit, a ház-, pénz- és tőzsde-ügynököket, nehogy más ügyvédek elcsalják őket tőle.

A szegény embernek igen sokat kellett keresnie, főképpen a lakás miatt, a mely egy köruti új ház egész első emeleti frontját elfoglalta. Az asszony is költött ruhára sokat, mert jobban volt táplálva a rendes középszerűnél és csak a legfinomabb szabókkal dolgoztathatott. Kalapra is elköltött minden szezonban egy telekalkusz-díjat, mivel csak a legelőkelőbb kalap állt jól neki - a nagy feje miatt.

A kis kisasszony is sokba került, iskolába is járt, de otthon is tanították; egy elzúllott írótól kapott irodalomtörténeti leczkéket és egy kikopott operaénekesnő oktatta az énekben és zenében. „Igen el kell foglalni a lányokat ebben a korban” - mondá édesanyja, a kinek, mint igen okos és művelt nőnek, tekintélye volt a családban.

A kisasszony és a dajka mégis órákat töltöttek egymással. Elzúská imádta kis öcscsét, a ki oly későn született ő után; segítette bepólyázni, ha tehetett, kiszökött a konyhába és odaállott a teknőhöz, hogy mosson rája. És ha a dada sétálni vitte a kicsinyt, sokszor elszökött velük; pedig únta már a Városliget köröndjét, a hová mindennap kijártak. Erzsébet maga is szeretett volna már vagy egyszer bemenni Pestbe, ki a Dunához, legfőképpen pedig a királyi kertbe. Fenyegetődzött is, hogy egyszer elszökik magába, Tivadart leteszi, hadd sirjon. Az asszony az urával verést ígértetett neki; duzzogott, megnyugodott és másnap megint csak kiment a körönd magnolia fáihoz, a többi dajkához és versenyt emelgette velük a szopósokat, kié a nehezebb és sirt azzal egy verset, a ki éppen hírül hozta, hogy az igazi, a tulajdon gyereke, valahol meghalt, valahol elkaparták... A pap nem is volt kint.

Puha rabságában a dajka, félelem nélkül, határozottan várta, hogy egyszerre csak az övéről is küldenek levelet. Meg is mondta előre. Nem is igen adták neki oda, ha levele érkezett, előbb fölbontották, elolvasták és ha kellemetlenségek voltak benne, eldobták, nehogy Tivadarnak ártson. De most egyenesen ő kapta a kezébe, maga fölbontotta és odanyújtotta a leánynak, olvassa:

- Ugy-e, hogy meghalt?

- Dehogyan halt, dehogyan halt; inkább ő ír maga!

- Eszem meg a kezét.

- Irják: megfogatták vele a tollat, megfogta. Az ő nevében - még milyen bolondok, a szopós gyerekek nevében! - irnak, halljad:

„Szeretett kedves Szülém, kívánom, hogy ezen pár sor írásom friss jó egészségben találjon, én már téged el is felejtettem, meg sem ismernék. Didi nekem nem kell, ha volna, se kéne, mert négy kis guzsim van nekem és nagyszülém szalonnabőrrel étet, de előbb megpörköli és megrágja. Miattam ne buslakodj, maradj te csak Pesten, én édes szülém, nekem akár vagy, akár nem, csak testi ruhára küldj, mert ilyen a gyermek. A pénzt, a mit az üdvéd ur küldött, jóra fordítottuk, nagyapám vett rajta két süldőt, de disznó hogy már volna, eleségük nincsen. Eladni nincsen szivünk, olyan jók és szépek, de itten éhen vesznek, ha csak az üdvéd ur hozzád nem lesz kegyelmes. Uri helyről való süldők, halálos vétek, ha cigánykézre kerülnek, éhen meghalván. A mivel vagyok hű gyermeked koporsód bezártáig Császár Kiss Klára, gyerek.”

A kisasszony kaczagva dobta el a levelet. Azonban hangos nevetését hirtelen elnyomta a dajka zokogása és jajveszéklése, hogy a szomszédcselédek az ablak alá jöttek, leskelődtek: mi történt? De nem lehetett tisztán kivenni, mit sirat, mért rí oly keservesen? Le akart szaladni a

házmesterhez, a mosókonyhába, az összes cselédekhez és a szegényebb lakókhoz - mert a házban mindenkivel jóban vagy rosszban volt - és elolvastatni a levelet mindenkivel, hogy őt már a gyermeke elfeledte. De Erzsébet nem volt bolond leány, észrevette magát, megfogta a száját:

- Mit tudja az még, hogy kit ismer, kit nem ismer? Egy darabka tejbe áztatott, rongyba csavart kenyér, az neki az anyja! - mondá könybe ázó szemmel, mosolyogva.

- Hanem a két süldő!

Elkomolyodott. A kisasszony hiába szölongatta: nem lehetett vele beszélni, haza gondolt, éppen csak hogy nem hívta a két malaczt enni: kucz, kucz. Elza ott is hagyta, két piros kötésű könyvet a hóna alá csapott és bement - fehér és kék diszítésű - ágyába lefeküdni:

- Szervusz, én megyek ábrándozni. Ha jön a papám, mondjad, hogy régen alszom; ma hajnalig olvasok. Más egyéb gyönyörűsége úgy sincs az embernek!

Bement és magára zárta az ajtót, bár ezért sokszor kikapott. Erzsébet egyedül maradt a nagy csendességben. A szakácsné már végzett a mosogatással, a reggelihez készítette a csészéket és kanalakat, álmosan, minden pillanatban leejtett egyet. A mire a szolgáló - a ki ülve aludt - föltrezzent és újra belefogott a suviczkolásba. Szeretett volna kimenni hozzájuk, de haragba voltak, mint minden második napon. Ki akart velük békülni hirtelen, de a míg gondolkozott, hallotta, mint szidják, csufolják, hogy affektál és a sok szoknyájában olyan, mint egy repülő bubus. Aztán el is fujják a lámpát, alszanak.

A parasztlány félt egy kissé ebben a furcsa magányosságban, a melyet olyan idegen lárma vett körül. A villamos, a mint végighasítja a levegőt, a ház nehéz kapujának a nyílása, a házmester csengetyűje, a mint berreg. A bakter túlkölését, vagy legalább az apja horkolását és a kis leánya szuszogását szerette volna hallani. Tivadarka, az uri gyerek, hangtalanul aludt a felhuzott fedelű kocsi-bölcsőben. Legalább, ha az ébren volna! Csaknem felköltötte, hogy legyen valaki vele, a kinek elmondhassa az otthoni híreket.

De jött az ur. Ugy megörült neki, hogy no. Viszont az is megörvendezett, látván a dajka kedves arculatját, üde fehér képét, a melyből barátságosan vigyorgott rá két tökéletes fogsor.

- De szép fogaid vannak, Erzs! - mondá az ügyvéd egy kissé hetykén.

- Van annak, a ki meg nem iszsza! - felelte a leány.

- Az úri nőknek, a feleségemnek is mindig fáj a foguk és ha ilyen szép volna!

A dajka nem válaszolt, az úr - keresztnevén Frigyes - befelé indult a hálósobába, de gondolt egyet, visszafordult:

- Mikor választják el Tivikét?

- Akár ma, mindjárt, nem kell már annak; hust eszik, ha kap. Miért tetszik kérdezni?

- Csak azért, mert nem is igazság, hogy mi urak úgy kihasználjuk a paraszt nép őseréjét.

A leány nem értette, vállat vont. A kecskeképű, de igen szelid, vékonydongájú és különösen elgyötrött emberre, valahogy rájött a beszélgető kedv, bele is fogott, hogy valami szociálisztikus eszmét fejtegetsen:

- Maga virraszt, a mig az én gyermekem alszik és az én feleségem a színházban van. Valami rendnek kellene lenni a világon, egy nap maga mulat, az asszony dolgozik, és így tovább!

A parasztlány azt hitte, hogy az ura ittas, ráhagyta, a mit beszélt, de nem igen vette figyelembe. Frigyes azonban nem nyughatott, leült a diványra:

- Néha szeretek magával beszélni Örzsike, mert maga olyan mint a szabad természet. Semmit sem szeretek jobban, mint a természetet.

A leány kérdőleg tekintett rá, hogy mi az? Az alkusz-ügyvéd, a ki fiatal korában verseket is irt, izgatottan folytatá:

- A Balatont, a mikor fölkel a nap, a halász halászik...

- Aha! - mondá a leány.

- Csakhogy nem érek rá. Nekem mindég dolgom van. Ha segéd tudná végezni, a mit én, öt segéddel is dolgoznék. Vajjon tudja-e Erzsí, hogy mi vagyok én, hogy kinél szolgál?

- Tudom.

- Mondja hát meg.

A lány nem tudta a gazdája vezetéknevét, a mesterségét azonban igen. Az úr mégis elisméltelte:

- Ügyvéd vagyok, a ki a maga apját vagy rokonát, ha büntényt követ el, vagy végrehajtani akarják, kimentí. Az ügyvéd az, a ki a legtöbb. Több, mint az orvos. A bíró koldus. Tudja maga, mit ér nekem egy aláírásom, ha odajegyzem a nevemet? Minden esetben négy forint ötven krajczárt, olcsóbban nem teszem.

- Akkor én mindég írnék! - vágott közbe a dajka.

- Hányszor irjam le magának! - mondá az úr némileg körültekintően.

Erzsébet elfordult, hogy a gazdájának szemébe ne kelljen nevetnie. Frigyes fölállott, hozzá lépett és remegő hangon, de népiesen szólt:

- Ha te engem szivelleni tudnál!

A dajka elhárította magától:

- Hogyne szivelném, a mikor szivelem! - És kifelé indult, hogy a konyhában vizet igyék.

- Várj - mondá a gazda föllelkesezve - hozok én neked valamit!

Bement az irodába, kinyitotta a vasszekrényt és a trezorból kivett egy selyempapiros csomagot. Az volt rá írva: „Elzáé, férjhezmenése esetére!” A hű és különösen gyöngéd apa aranyakat őrzött a selyempapirosban. Egy naiv klienstől kapta, hogy megvesztegessen egy bírót, a ki igazságos pörében ítelt. A pört megnyerték és a kliens boldog volt és büszke az ügyvédjére, hogy a dolgot „kivitte”. Persze, hogy a bírótól nem kérdezhetette meg soha, hogy megkapta-e az aranyokat?

Az ügyvéd halvány mosolylyal vett ki két körmöczit és megmutatta a leánynak:

- Szép, mi? Nincs szebb az arany nál. De ma már ritka. Akarod?

Erzsébet szeme fölcillant, a két aranyról a két süldő jutott az eszébe.

Az ügyvéd az egyik kezével a pénzt csörgette, a másikkal megfogta a leány kezét, a ki szinte beleszédült a gondolatba, hogy a két gyönyörű arany az övé lehet és ingyen.

- Ül ide mellém, csak egy kicsinyt ülj az ölembe rózsám! - Mondá a fiskális, a ki csakugyan nem volt többé józan. Úgy rájött a poézis mintha tizenhat éven keresztül aludt volna, és most ébren, jogászkorát folytatná.

Erzsébet sem volt többé józan. Tekintetével követte, a merről az aranyak feléje hangzottak és engedte, hogy a jámbor ember leültesse a sovány térdére és ritka szakállát, fakó arcát odadörzsölje a leány selyem-sima teljes, telt képéhez.

A leány mégis észére tért:

- Hagyjon el az úr, mindjárt itthon lesz a nagysága!

A szürke kis ember viszonzválasza nem is hallatszott, elfuló hangon házakat, háztelkeket ígért a parasztleánynak és egy csókot kért érte - előre - cserébe, de egy igazi mezei csókot...

Az előszobában voltak és nem vették észre, hogy a ház urnője a konyhán keresztül, kíséretével, a színházkedvelő urral - a ki őt és nővérét mindig szíves volt hazakisérni - egyszerre belépett. A dajka felugrott, az úr meggémberedve, ülve maradt.

- Mi ez?! - szólalt meg fülhasgató susogással a háziasszony, miközben kalapját gondosan és csendesen letette.

- Ez mi?! - kérde még egyszer kiáltva és neki rohanva a leánynak a ki a falhoz húzódott.

- Ez egy szoptatós dajka, ez egy becsületes leány?! Ez egy...!

Valami szörnyű szót mondott, a mire Erzsébet elhalványodott, majd meg kipirult. Az ajka is kinyílt, hogy visszafeleljen, de a férfi, - a kit otthonról a tavalyelőtti aratásból ismert - ráordított:

- Te aztán hallgass!

A leány nyelt egyet és csak azt mondta:

- Úgy!

Az urnő földre dobta színházi belépőjét és azon toporzékolt:

- Az én házamban, a hol az én gyermekeim vannak, az én férjemmel...

Frigyes - lehető távolságban - izgatottan járt föl s alá:

- De nem történt semmi, Karolin, ne kiabálj! Elza fölébred!

- Hadd ébredjen föl, hadd tudja meg, ki az apja! Ilyen erkölcstelenséget, a saját házamban, a mig én a nemzeti színházban vagyok! Tudod-e mit tettél, tudod-e, hogy a gyermekeket megölhetted volna! Gyilkos, gyermekgyilkos, mind azok vagytok. - Pihegett, pihent, majd ujult erővel folytatá:

- Hívjanak rendőrt, vigyék el, egy pillanatig sem türöm tovább, nem engedem Tivadarhoz, úgy sincs rá szüksége többet...

- Magamtól is elmegyek én! - szólt Erzsébet csendesen. - De nekem ne tessék azt mondani, hogy olyan vagyok...

A parasztleánynak egy pillanatra eszébe jutott, hogy felforgassa ennek a drága nagy vikszolt lakásnak az erkölcsi egyensúlyát, hogy megmondjon mindent, a mit gondol, a mit tud... De hallgatott, bepillantott a kocsiba, a hol a szopós már vidáman gögicsélt, fölébredt a lármára és mulatott, mert azt hitte, hogy az ő szórakoztatására csinálják csupán. A dajka egy pillanatig gondolkodott is, hogy a gyermeket megcsókolja, de az urnő végképen elkeseredve kiáltá:

- Ki, ki!

Levétette vele a bársonyzipőt, a melyet az reggel adott neki. Leránczigálta róla a felső szőrszoknyát, a mi szintén az ő ajándéka volt.

- A holmid itt marad, a könyveddel együtt; a rendőrségnél holnap átveheted.

- De éjszakának idején, hová megy hálni! - kockáztatta meg a kérdést Frigyes, a ki nem volt rossz ember. Azonban nem volt ereje, hogy Erzsébeten segíthessen. Talán ez maga sem akarta már... Megindult mezitláb, egy alsószoknyában, ki az ismeretlen városba, az őszi csatakba, az uttalan utak nyirkos piszkába.

A mint szédülten botorkált lefelé a lépcsőn, a szemei előtt valami vörös világosság tánczolt. Az esze nem volt a helyén; előbbben azt hitte, hogy egy - minden lakásból kizárt, a lépcsőn lefelé futó - rühes macska szeméből árad, az előtte tánczoló ördögi világosság; de a kapu alatt már úgy rémlett neki, hogy faluja rossz hírű korcsmájának a vörös lámpása közeledik hozzá.

A rosszság jön felé, jön, jön, elnyeli, megégeti és - megsegíti.

Erzsébet boldog lesz

A várost megismeri.

A dajka, akit rajtakaptak, hogy a gazdájával bizalmaskodott, kint volt az utcán. A házmester kieresztette; azt hitte, hogy a lány hintőporért megy a patikába. A kapu becsapódott Erzsébet után és ő kibukott az éjszakába, két szál szoknyában, amikor rendszerint tizet szokott viselni. Ugy érezte, hogy meztelen, kapta magát és a felső szoknyáját ráterítette a fejére. Egy kissé esett.

A kapu előtt megállt a dajka és megvizsgálta a házat: hol lehetne felgyújtani? De meglegedt azzal, hogy rugott egyet a kapun, részint dühből, részint azért, hogy szeretett volna visszamenni, még pedig két okból. Hogy petroliummal leöntsön fent mindenkit és egy kis tincset vágjon le magának a Tivadarka hajából.

Mindezeket azonban nem tehette és mást nem cselekedhetett mint azt, hogy zokogva szaladt neki az utcának és amint elfojtódott torkán csak kifért, kiáltá:

- Az Isten büntesse meg őket! Sülyeszsze el őket az Isten, hogy égjenek meg!

Fordított egyet az átkokon és a hangnemen is, énekelve mint a bucsusok, kívánta számukra a halált:

- Aj, aj, elvették a ládámat, aj, aj, elvették a gyerekeket, aj, aj, engem megöltek, az Isten, hogy őket elpusztítsa!

Szaladva, egész a szenes boltjáig ért, ott ösztönszerűleg megállott. A legénynek, a kivel tréfálkozni szokott, szerette volna megmondani a dolgokat és megüzenni a házi lakóknak, hogy mi történt. De a szenes pinczeboltja már csukva volt. Nem mert dörömbölni, megállott az utca közepén, valamint egy erdei állat, a mely látja, hogy bekerítették, mindenfelől gyilkos szerszámok veszik körül és most valami történni fog, a mitől az ösztöne megrendül, valami olyan rossz, a mi elől menekülni kell.

Egy konfertáblis a sötétben neki ment. De a vén ló megismerte, hogy parasztlány, meglökte a fejével és megállott.

- Bácsi, merre van a debrei országút? kérdé Erzsébet.

- Ül be, majd elviszlek! szólt az éjszakai kocsis, ráröhögött a lányra és elhajtatott. Egy mesterlegény, a ki szeretőjére várt a kapuban, odaállott a kocsis helyébe:

- Jöjjön velem kisasszony, majd megmutatom! szólt bizalomgerjesztően. De a lány nem hallgatott rá, magától indult hazafelé, ámbár sejtette, hogy hét nap, hét éjjel kellene mennie, hétszer is eltévedne. Sem távolságról, sem irányról nem tudott semmit, csak szaladni, kiszaladni akart ebből a szörnyű kövərből, a mely ki volt világítva, mint éjféli misén a templom, vagy a mikor a nagy korcsmában bál van. Kergetődöztek is, muzsikáltak is, mintha eskettek volna, mintha temettek volna.

Egy keskeny nagy utcán ment, mendegélt fölfelé. Szennyes, szűk kis utcák könyököltek abba. Furcsa nők, mind kalapban, parazzal, állottak őrt a sarkon, kilestek a sötét közökből. Egy mellett sem mehetett el békén, valamennyi megszólította:

- Hopp Sári hó!

- Merre mégy rózsám?

- Nem félsz a rendőrtől.

- Van-e már czédulád?

- Odaadom az enyém, add a katonádat!

Egy sarkon hármásával, négyesével is álltak és nagyon megmérgekedtek, hogy meglátták. Neki akartak menni, megtépázni:

- Még csak te kellesz, nem elég az úrasszonyok!

- Csendesen kisasszonyok, nem maguk a törvény! jegyezte meg a rendőr. Öreg paraszt volt; tudta még a régi világból, hogy ilyenek a lányok, sokszor nem nyughatnak estve. Egy kissé hátba bökte a könyökével:

- Eridj!

- Ezek rossz nők! - gondolta magában Erzsébet és szintén megátkozta őket, sőt szeretett volna velök nyomban megverekedni, de félt tőlük és szaladni kezdett, a mint az egyik megfogta. Az éjszakai némbor csúf és öreg, mint valami kicsiny bűn, versenyt szaladt vele, erőnek-erejével a képébe nézett:

- Jaj de szép vagy lelkem, hová mégysz? Orvosért? Ki beteg? - a gyerek? Gyere hozzám cselédnek, nappal alszunk, éjjel mulatunk. Varratok neked selyemszoknyát, atlasz pruszlikot. De mit sírsz, akár nevelsz, akár sírsz, te is csak a kis Rókusba kerülsz!

- Éhes vagy? Czukor kell?

Kiránczigálta magát a kezéből és a szűk utcából futvást egyszerre csak kibukott egy helyre, a hol sok fa volt, sok madár volt, míg virágok nyíltak a zörgő avar alatt. Gondolta, itt meghál, bevárja a reggelt. De minek lesz a reggel?

- Mán mindég éjszaka lesz! - mondá hangosan és leült egy padra, a hol valami öreg csavargó bóbiskolt már, uras tartással, szurtos czilinderrel a fején. Ez hamar megkérte a kezét, pedig öreg volt, mint a Mátra, keshedt is, éhes is, álmos is és alkalmasint a sok házasság miatt jutott ide, hogy a verebek palotájának aljában verje fel az otthonát:

- Nekem csak nő kell, a ki rendben tartson, akkor mindjárt úr vagyok. Egy ilyen egyszerű nő, mint ön. Maga is szerencsétlen, én is az vagyok, az isten bennünket összevezetett. Ha nem akarta volna, ide ült volna maga erre a padra?!

Nem volt maradása szegénykének, nem hagyták békét, nézték, lesték, megszólították és megfogták. Még valóságos urak is megállottak véle egy szóra, urak, a kik valahol jól - de szeliden és ábrándosan - kiudvarolván magukat: izgatottan tértek nyugovóra. Jaj de kikaptak tőle, szerelmes pesti úr hamarjában nem hallott még szép lánytól olyan gorombaságot. Az egyik meg is sértődött, kiabált, hebegett:

- Rendőr, ez a rendőr, ezt túrik!

Üthették a nyomát, a mérges pipiske már kint volt a Dunánál, a kit neki mindig ígértek, a hová mindig készült. Most meglátta és kinyújtotta, vagy helyesebben meglebbentette feléje a karját, mint szárnyát a kacsá. Nem ijedt meg a szertelen nagy víztől, inkább megnyugodva ült le a parton egy garádicsra, előbb a legfelsőbbre, aztán lejjebb, mind lejjebb, a legislegalsóbbra.

- Jaj de ihatnám belőled! - mondá hangosan. Mert belőle a markával.

- Vajjon olyan fekete-e, mint a milyennek látszik? - vizsgálta a vizet kíváncsian. Még csak barna se volt, egészen olyan volt, mint otthon a patak, hogy ha megárad, a mikor iskolás gyerekek bele szoktak fúlni - hogy nem fúlt bele tíznapos korába - a mikor megesett lányok, kikapós asszonyok bele szokták magukat veszejteni.

Erzsébet megrebbent a lelkében és figyelmes kezdett lenni arra a gondolatra, hogy a víz mit tud, mit nem tud csinálni az emberrel. Valami kicsiny halálvágy reszketett végig rajta.

Szépen felöltöztetnék, fehérbe. Sírtnák, jaj de előbb összevagdálnák. Egy borbély meg egy orvos, meztelen látnák! Ettől fázott, de melege lett a haragtól:

- Legalább azokat bezárnák. Fizethetnének!

Valami jutott eszébe a „fájdalomdíjról”, de ezeket a gondolatokat nem folytatta tovább, elszórakozott, elveszett a gyönyörű, neki való tájékban, a mely egy volt vele: bús és friss, beborúlt, hullámozó feketeség, a mely minduntalan megtörik egy-egy fényben, a míg a reszkető világok elmúlnak és az egész végtelen barnaságba vész.

Csak nagyon kicsinyt esett és nem volt hideg már, a part fölött a fazekasok kint aludtak a szekerek alatt. És Erzsébet valahányszor a víz engedte, mindazokat nézte és az jutott eszébe, hogy a honnan kiűzték, oda sok minden házi szerszám elkelve innen. Ugyis tegnap eltörött a zöld mázas tejforraló és itt lám, van olyan nagy fazék - mint egy hordó - a miben a Tivadarka ruháját lehet kilúgozni. Kis szilkéket is látott, egy egész kocsira valót; hármát a Klárinak, nem bánja, ha a füle törött is, ezek az emberek adhatnának!

Nem volt már olyan haragos és átkos, olyan szépek voltak a hajók, a melyeken kártyáztak és tüzeltek, a nagy faágak, a melyek játszva rohantak le a folyam tükrén, olyan gyönyörűséges szép volt a Duna, vivén lefelé délszakra az őszt - a temérdek avart - és még mindehhez gyönyörűen szólt egy verkli, hogy édesded érzéssel hullatta könnyeit, és csak kettőtől félt, hogy a kis fiú kitakarózik a kihült szobában és hogy mit tesz ő, ha megehül? Messzebbre nem gondolt.

- Ha már itt vagyok - gondolta magában - legalább megáztatom a lábam! - levetette harisnyáját és mind lejjebb, lejjebb állott a lépcsőn és a víz olyan jól esett szegénykének, hogy bár látta, nem vette észre, mint mozgolódnak, majd meg összebujnak háta mögött a furcsa árnyak, árnyékai két nyurga fiatal embernek, a kik alighanem a költői pályára készülve sétáltak itt az éjben és igen megörvendeztek, hogy egy nőnek megmenthetik az életét.

Zöldek és soványak voltak a rendetlen étkezéstől és a korai poézistól, a hangjuk rekedt volt a sok cigarettázástól, de oly meleg boldog és naiv szívüktől:

- Hó, itt tilos a fürdés! - mondá az egyik cinikusan.

- Még egy lépés és maga nincs! - mondá a romantikusabb, de számítóbb.

Erzsébet nem erősködött, engedte, hogy a két diák megfogja a karját és fölvezesse a lépcsőn, sőt nem vette rossz néven, hogy száz ostoba és kedves kérdést intézzenek hozzá. Egyikre sem felelt, inkább neki jutott eszébe egyszerre valami:

- Ismerik maguk Jakabot? Jakabkát? Megfizetem maguknak az útját - ha újra szolgálatba állok - de vigyenek el engem Jakabhoz!

- Talán jobb lesz a rendőrségre menni, ott fölveszik az esetet és maga is megnyugszik az őrszobában! - jegyezte meg az egyik, a romantikusabb, a ki szerette volna, ha az egész belekerül az ujságba.

Az önzetlenebb felajánlotta a maga lakását, de csak felületesen és futólag, mert nem volt önálló lakása, neki sem, a másinak sem.

- Gyerünk Jakabhoz, én nem megyek senkihez, csak hozzá - mondá Erzsébet.

Jakabot megtalálja.

A gonosz városban ment előre a három fiatal, hogy megkeressék a kicsiny Jakabot, a kiről a parasztlány nem tudott egyebet mondani:

- A mi falunkba való, az is diák. Az egyik diák csak ismeri a másikat?

Valami kis jellemzéssel is szolgált: szeplős, nagy az orra, kicsiny, de okos, már otthon is ő írta a parasztlányoknak a leveleit, neki is, amióta itt van, ő írta a titkosakat, darabját husz krajczárért. Az utolsót meg se fizette, elfeledkeztek az otthoni dolgokról való nagy beszélgetésekben. Talán a Jakab haragszik is rája, talán nem is való, hogy hozzámenjen, mert az maga is vagy huszadmagával lakik egy rendőrnénál, a ki cselédeknek ad kosztot és kovártélyt, ha kosztjuk és kovártélyuk nincsen. A gyerek abból él, a mit ezek adnak-dobnak neki szerelmes levelek czifra írásáért, erre jött föl Pestre, ebből lesz doktor, de most még csak gymnazista.

Tűvé tették a várost a kis diákért, a míg Erzsébetnek egyszerre csak eszébe jutott az utcza, melyben nem volt csak négy ház, három új és takaros, a negyedik elesett és ócska. Abba becsengettek, a hol világos volt, oda bekopogtattak, beléptek, a kis Jakabra csaknem ráléptek: ott feküdt közel a küszöbhez és aludt jóízűen. A feje alatt könyv, a dunyháján könyv, meg egy pár új női czipő. Reá tette valami frajla.

Körülötte pedig ugyan muzsikáltak; két polgári zenész, harmonikán az egyik, gitáron a másik, de mindakettő tánczolt és énekelt is - magába. Mellettük lejtett, őket lökdöste két pár nőcseléd. Kettő kalapban, a másik kettő azonban már igen levetkőzve. Középuitt ágált egy magyarnadrágos gavallér és erőnek erejével négyest akart rendezni, ordított is:

- Kisasszonyok, urak. Turdamé, Balanczé!

Hanem a mikor meglátta Erzsébetet, a lábával a két legénykét kifelé intette, - azok vad haraggal és némi ijedelemmel elsiettek, mert látták, hogy a bajuszos legény az ő halavány lányukat egyszeriben derékon kapta. Az czipeltette magát egy darabig, mint a halott, de a csárdás gyorsánál egyszerre csak rakni kezdte a lábát, a végén meg már úgy sergett, hogy mint valami gyorsan repülő nagy szárny, hideg szelet vert a két szál szoknyája.

A kisasszonyok elébb méltatlankodtak, aztán bámultak, végre ujrátak. Egy kövér nő, a ki a szögletben ült és kávézott, nagyon helyeselte:

- Derék lány, falusi!

Azt senki sem kérdezte, hogyan jön és miért jött ide a bálba? Mert voltaképen bál volt a cselédtanyán, bárha a fiatalemberek távol maradtak. Néhány benézett, megtekintette az itt lévő nőket, nem volt meglegedve, hummogott, eltávolodott. Menjenek isten hírével. A leányok a két muzsikust léptették elő báli közönségnek, és a magyarnadrágos czipészt pénzért fogadták az utolsó pillanatban. „Összetettek” neki. A ki gyűjtötte, az adta oda. A viszony nem volt értelmes, de nem érdemes magyarázni.

A jövevény ellen, bárha nő volt, nem áskálódtak, inkább siettek vele tisztába jönni az első pillanatban, megrohanták, megfogták, haját, ruháját összetapogatták, a kovártélyos asszony csak a sarokból kiabálhatott. Kövérsége és rossz lába miatt menni nem tudott, de azért dirigált:

- Mondja, csak mondja ki bátran lelkem. A Jakab már mondta, hogy maga milyen. Felköltsük? Ne költsük, majd fölébred hajnalkor, tanulni, magától. Hogy volt, otthagytá őket? Én mindég üzentem magának, hogy jöjjön, jobb helyet tudok, ma már nem szoptatunk husz pengőn alól. Olyan helyet adok magának, a milyent akar, a hol a maga ágyát is a szobaleány veti meg. Mért nem jött? Van itt egy ember, oda valósi, a hova Jakab.

A kóbor cselédek ételt dugtak az asszony szájába, hogy elhallgasson. Különösen kivánták a szót, beszéltek, szavaltak, rikácsoltak:

- Én hozzávágtam az asszonyomhoz egyszer egy kefét. Finom kefe volt, összetört, megfizettem!

- Legalább megmondta-e neki, hogy kicsoda?

- Azt nem szabad mondani.

- Ojjé, annak teszek becsületsértést, a kinek akarok. Be nem zárthat, fizetek, leszolgálom. Egy hónap, két hónap, egy év, két év, a vacsorapénzt elteszem, nem eszek, de megsértem!

Mindenki egész határozottsággal az Erzsébet pártjára állott. Egy sárgaképű szobaleány kacsintott:

- Jöjjön el velem Erzsike, én viszem magát egy rendőrtiszthez, annak mondunk egy szót. Az urak a pénzükkel, mi...

„A testünkkel” szót már nem tudta megfogalmazni, kimondani, csak gondolta.

Valaki, valami beteg cseléd lehetett, megszólalt a befüggönyözött vaczán:

- De szoptatós dajkának nem szabadna, ha szíjjat hasítanak is a hátából!

Nagyon lehurrogták, szidták, szapulták, a mire éles sírás hallatszott ki a függöny mögül, majd egy kócos kis fekete leány kidugta a fejét, mi történt, mért bántják az anyját?

A kovártélyosné megszólalt ülőhelyén:

- Maga is ott van mindenütt, a hol a szóbeszéd, de sehol sincs, a hol a fizetség!

Nevettek, sikongattak, énekeltek, tánczoltak, kávéztak, hideg kávé ittak.

A borzas kis leány megint kidugta a függöny mögül a fejét; az anyja a hajánál fogva behúzta.

... Így mulatoztak egészen hajnalig, a mikor valami rekedt káromkodás hallatszott az ajtó mögött, mire a muzsika megállott, a táncz egyszerre elmúlt, a lámpást hirtelen elfűjták, a legények a konyhán át iszkoltak, a leányok meg ruhástul bebújtak az ágyba.

A gazda, a rendőr jött haza. Már ott kint hadonászott a kardjával. Be volt csípve biztosan, ilyenkor nem lehetett előtte megállni.

Az első dolga az volt, hogy meghúzta a Jakab fülét, az gyufát gyújtott:

- Maga az Ferus bá'? kérdé barátságosan. Majd meglátta Erzsébetet, a mint a szoba közepén áll és reszket:

- Maga az Örzi? Megszökött?

- Egy lány megszökött. Ez kell nekem! - mondá a rendőr és leült az asztal mellé és onnan vezényelt:

- Jösz te, ülj az ölembe, ide!

A leány engedelmeskedett. Jakab hamar felöltözött és odaült melléjük az asztalhoz.

Meghallgatja a rendőr életbölcseését.

A közrendőr minden átmenet nélkül, rögtönösen rátért a tárgyra:

- Ha én törvény volnék, vagy még több, a miniszter, én az ilyen lányokat, mint te, mind kivégeztetném.

A kövér nő, - nyilván a szónok felesége - mindenütt a fal mellett menve, bort és kalácsot tett az asztalra, aztán elvonult. Tudta már, mi következik.

A rendőr, a beszéd fonalát kissé elejtve, folytatá:

- A sör, a sok rossz sör, elrontotta a világot, a mig bor volt, más volt!

A fiú is, a leány is ezt igen helyeselték, sőt nagy félelméből Erzsébet bátorságot merített, megszólalt:

- Adjon nekem egy kicsit, rendőr bácsi, nem ittam még éjszakai időben, a mikor maguk iszszák. Jónak kell lenni, hogy úgy szeretik az emberek.

- A bor a fő - mondá emelt hangon az alantas államhivatalnok - attul hiszi azt, hogy bíró, a ki futóbetyár, meg, hogy becsületes lány az, a ki más. Igyál!

Erővel megitatta, azután visszatért első életbölcseségének kifejtéséhez:

- Hogy mért akarlak én bennetek mind behordatni a Szamosba? Csak azért, mert szegény lány szegény gyermeket szül és így a szegénység ki nem veszhet!

- A szegény se kutya! - szólt közbe Erzsébet.

- A szegényből lesz a gazdag! - kockáztatta meg a valószínűtlen állítást a fiatal Jakab.

A rendőr megmozdult, fel akart ugrani, hogy megverje őket; de bölcsesége győzött indulatán, keserű mosolyra fakadt:

- A szegény a gazembernél is rosszabb. Mert egy gazemberrel lehet beszélni, egy szegénnyel nem. Mit csináljak a koldussal? Bezárjam? Megeszi az országot, föleszik magát ő felségét a császárt és királyt! Ha egy gazember urat rajtakapunk, az fizet a gazember uraknak, a kik még nem voltak becsukva!

Oly mélységes bolondságokat beszélt össze, hogy nem értette maga sem, belezavarodott, más tárgyra tért tehát. A fej és a gyomor kérdését kezdte taglalni.

- Ha egy úr véletlenségből vagy akaratból meglövi a szolgáját, fizet fájdalomdíjat ide is, oda is, egy kicsinyt szivarozik, kosztol, meghízik és kijön. Ha egy...

Hebegett, a paralellát nem tudta. Valami hármasszóról beszélt. Hogy egy szolgát háromszor akasztottak föl, vagy három szolgát egy úrért?!

Végképp beborozott az elméje, a gyomor és fej témába is éppen csak, hogy belekezdett:

- A fej, az urak, mink vagyunk. Ti vagytok a gyomor, a ki korog. A fej fentebb is van, mint a gyomor... Mégis mindig morog. Lássa be, ismerje el, egyszer úgyis beleszúrnak. Én már két embert öltem meg, én rám úgy nézzetek! Mert engem felszabadítottak és megeskettek erre. Ha nem én tiprom le a kutyát, ő tipor le engem, tudjátok!

Erzsébet közbe szólott:

- Rendőr bácsi, kiadják az én ládámat?

- Azt ki. De úgy haza zsuppoltatnak, hogy no, olyan finom dolgod lesz, hogy két csendőr kísér be a faludba.

- Aztán miért, nem tettem én semmit!?

Az állam egyenruhás és csillagos szolgálja megcsipte a leány kövér állát:

- Azért, mert mért vagy ilyen gömbölyű, mért vagy ilyen szemes, melles, piros, csinos. Ha hektikás volnál, gugás volnál, csúnya volnál, betennének a kórházba, meg is élnél. De hogy ilyen vagy, ha egyszer megláttak, addig meg nem állanak, a míg meg nem esznek, mint az íz!

Illegette, igazgatta magát, kitárta a karjait a leány felé:

- Én is úr vagyok, gyere!

De a becsületes ember gondolt egyet, megölelte az asztalt és elaludt.

Viszontlátja a kovácsot.

Reggel felé járt, aludt az egész ház. A cselédek egy kicsinyt lesekedtek még, aztán, hogy látták „ez semmi”, elaludtak ők is. Csend azért nem volt a tanyán. A különféle lakók más és másképpen pihentek, doromboltak, rúgtak, horkoltak, ijedeztek. És ez álmagyárban mindenki ott volt már a helyén, csak az alkovban, a legfőbb helyen hiányzott a két nevezetes nappali lakó, reggeltől-estig alvók, valami masiniszták.

- Hazavaló az egyik, mi falunkbeli, Pónoz Péter, a félkezű! mondá Jakab, a ki félszemével sírt Erzsébet sorsán, de a másik szemével már Cicerót másolta.

Erzsébet rándított egyet a vállán, hogy nem bánja. Pónozt se, mást se. Az egész világot sem. Roppant mélyen elgondolkodott, oly mélyen, hogy már nem tudta, hol a feje, ő maga is hol van. A gyönyörű két szeme kancsalított, úgy keresett valamit a levegőben, a földön, a padmaly felé. A fiú ógott-mógott körülötte, hogy mi lesz, mint lesz, aztán halálra sápadtan és oly szomorúan, hogy az orra csaknem a földet érintette, elindult, hogy elhozza a ládát.

A lány maga maradt. Egyedül ült az asztalnál, a lámpában már a bél égett, reggel volt, a szobában sötét lett. A dajka csipegette a kalácsot, kóstolgatta a bort és dudorászott valami gyerekalattó dalt: „Csijja, csicsijja, elment apa a malomba, ott van a sok búza...” A halk énekszóra a kis lány megint kidugta a fejét, majd kimászott hozzá és a rongyos ingecskéjében beleült az ölébe, kéretlen-váratlan, mint a hogy a macska szokta, ha valaki neki megtetszik.

Sok mindenről beszélgettek roppant édesdeden, közben elhallgattak egy kicsinyt, hazajöttek a nappali alvók. Az egyik mindjárt felismerte, köszöntötte Erzsit:

- Te meg itt mit csinálsz?!

- A mit maga! - felelte a leány hetykén. Ismerte a legényt - a ki csak olyan paraszt volt, mint ő - még fűtő korából ismerte, ott volt akkor is, a mikor a balkarját a cséplő elszakította, még ő tépett neki rongyot a pendeléből.

Az elesett mesterlegény még egyszer megpróbálta szóba állni vele:

- Én jóba járok Erzse, de te tán nem jóba jársz?!

Nem feleltek neki, megtörülte a kevés bajsztát - oly szikkadt volt az arcza, mint az aszú föld - vágott egyet a botjával a levegőbe és elment aludni. A nagy cseléd, meg a kis cseléd beszélgettek tovább. - Kérdezte a nagyobbik:

- Mi baja az anyádnak?

- Gyufát itt.

- Milyent?
- A milyent szoktak.
- Mennyiért?
- Egy krajczárért.
- Mért nem ivott egy hatosért?
- Nem volt neki hatosa. Nekem van!

Csakugyan, a cselédgyerek egy hatost szorongatott a markában. A pénz fekete lett már a kis kéz melegétől. Erzsébet nézte, a szemével majd hogy ki nem vette:

- Add nekem, hozok érte czukrot. Hozok érte bábút, férfi bábút, katonát!

Erre aztán odaadta és visszamászott az anyjához, csak annyit mondott még: siessen!

Erzsébet sietett, a szoknyája alá rejtve hozta, a mit hozott. Körülnézett. Most mély csend volt a szobában. Az édesded álomban elcsittultak az alvók, mintha meg lettek volna halva. A kis lány is aludt újra, nem kellett félnie. Nem volt izgatott, nem reszketett a keze, sem nem átkozódott, sem nem imádkozott, a szíve nem fájt, inkább valami különös módra repdesett, örvendezett.

Mintha főzne, oly nyugodtan, rendesen, becsületesen csinálta a dolgát. Még hozzávaló szilkét is keresett hozzá. Abba öntötte a bort és úgy aprította bele a gyufafejeket, nem keveset, de sokat, a míg maga is meg nem elégelte. Hangosan mondta is:

- Most már elég lesz.

Egy kicsinyt várt, aztán az italt a forró szájához emelte, de a keze megrezzent, valaki rákiáltott:

- Elmégysz!

A félkezű fűtő állott előtte, átfogta a derekát, megfogta a kezét:

- Lestem, hogy kotyvasztod, gondoltam hagyom is. Nem vagy másra méltó, idd meg.

A lány belevágott a körmeivel a legény karjába, az hagyta, nevette és mondta neki tovább.

- Csakhogy kár volna érted mégis. Meg vagy hibálva, de szép vagy, istennek teremtett angyala vagy.

A hízelgés, mint a forró nap, úgy áradt el a lány lelkén, a szeme könnybe lábbadt, a szíve égnek emelkedék.

A félkezű kivette a zsebkendőjét és gyöngéden megtörülte a lány szemét, pedig a magáéból is kezdett hullni a könnyű nagy cseppekben, lassan:

- Ne sírj - mondá - mert nekem kell sírnom, hogy nincs csak egy karom.
- Nem baj az! susogta a leány szepegve. A legény megalázkodva folytatá:

- A mikor meg volt mind a kettő, akkor is szerettelek, csakhogy te is kicsiny voltál, én is kicsiny voltam. Emlékszel-e mikor kergettelek? Most már meg mind a ketten meg vagyunk hibálva, összeillünk.

A szikkadt férfiarcon keserű mosolygás vonaglott át. Kínlódott, vergődött, nem akarta most, de mégis megkérdezte:

- Mit tettél azonfelül, loptál, verekedtél, ártottál, szeretőt tartottál?

- Nem tettem semmit.
- Mért akartál gyufát inni?
- Csak.
- Még most is akarsz?
- Nem, letettem, látja.
- Elgyösz-e hozzám, szeretsz-e?
- E'megyek. Nem tudom. Majd fogom.

Az ember megcsókolta a nő homlokát, szelíden, áhítatosan. És odanyújtotta a képét:

- Add vissza!

A lány visszaadta. A legény pedig elfordult, egy perczre fölnézett a fülkébe, hogy megnézzé, alszik-e pajtása még? Föl akarta ordítani, mindenkit föl akart verni!

A lány jóakarátú, szeretetteljes mosolygással nézett utána. De egyszerre csak megkomolyodott, megrántotta a maga szoknyáját, kinyújtózott álló helyében, majd előre nyújtotta a fejét, mint egy nagy madár.

- Mán én megindultam! - motyogta és a szemét kimeresztve nézett a messzeségbe, a hová megindult.

- Hogy én rajtam tanakodjanak! - folytatá az érthetetlen beszédet.

Erzsébet kinyújtotta kezét a foszforos bor felé, megfogta, megitta. Még csak nem is hunyorított a szemével, de becsukta a pilláit, a melyen a boldogság könnyei ott vibráltak még.

És csukott szemén, makacs kis szívéen, az utolsó látás, a mely átvillant: egy gyermeket ábrázolt, egy csúcsos koponyájú, kövér kis gyereket, nem a magáét, hanem az idegent, a másét, akiért ime kikergették az éjszakába és akiért: fiatal szépségének szagos virágjában egyszerre semmi lesz - boldog lesz.

Elza férjhez megy

Két keskeny politurozott ágy állott szorosan egymás mellett. Az egyik nyikorgott. Elza feküdt benne, de nem tudott elaludni. Még korán volt, nem több háromnegyed tíznél, a házmaster még csak most ment bezárni a kaput. A lány kétségbeesve, tehát egészen fesztelenül ásított egy nagyot, olyan nagyot, hogy legutolsó fogainak két arany plombja fölcsillogott a félhomályban. Aztán hangosan mondá:

- Élet ez? Ez nem élet!

Levetette a batiszt hálóreklíjét, mert melege volt és mert érezte, hogy csúnya benne - ha így látnák! - aztán a hátára feküdve nézte azt az összeszáradt és egészen kifehéredett kékselyem baldachint, a melyet immár húsz esztendeje ismert.

- Utálom ezt a nevetséges kis firhangot. Minek ez, mitől jó ez? Utálom magamat, fuj!

Testileg csakugyan undorodott egy kissé magától, a szája bekenve szőlőzsírral, - mert kicserepesedett - a keze bevaselínozva. A feje még vizes, lefekvés előtt megmosta a haját szekfűtheában és még más valamiben. Egy kissé sértette is az emberi méltóságát, hogy ilyesmiket kell tennie, de miért? Azért, mert ennek előtte húsz esztendővel leánynak született, az akkor még egészen kék baldachin alatt, ugyanabban az ágyban, a melyben most anyja alszik. A hol ő vergődik, ott az apja feküdt tizenhat esztendeig, a míg festeni nem kezdte szakálát és a bajuszát, bekeverte a párnákat, elüzetett és ő jött a helyébe.

Még valami más ok is volt... És a másik szobából, a világított hálószoza homályából úgy rémlett neki, mintha egy gyönyörű szép parasztlány emléke mászkálna a lekopott szőrű szőnyegeken. Egy bizonyos Erzsébet nevű szoptatós dajka szolgált náluk, olyan okos és kedves meg szép volt, mint a nap. De el akarta csábítani az apját, a mama megtudta, elűzte; a lány már nagyon rossz volt, végiglumpolt egy pesti éjszakát, aztán gyufát ivott, meghalt.

Most pedig itt járkal a másik szobában, a hol Tivi alszik. Vajjon be van-e takarva?

Elza fölkel és remegve, - hogy az inge reszketett rajta - bement a másik szobába, betakarta a fiút és aztán ágyába visszamászva odabujt anyjához, a kinek egy pillanatra megrebbent a szempillája, fölérzett, szólt:

- Mit nyugösködöl, mért nem aludsz már? Az embernek nincs egyebe csak ez a kis álom!

- Nem tudok aludni, mamuka! - mondá a leány és felült.

- Olvass!

- Nem tudok olvasni, utálom a könyveket!

- Hát a gavallérokat nem?

- Azokat is, mert nincsenek!

Az anya most kinyitotta a szemeit, ő is felült, a hajából - mely nagyobb, tömöttebb és feketébb volt, mint a leányáé - kivette a benne felejtett hajtűket és ezenközben ingerült hangon így szólt:

- Tudod, ezt már régen meg akartam neked mondani. Azt, hogy te vagy a világon a legügyetlenebb lány. Ha én neked lettem volna, azóta már öt parthiem is akadt volna. Ha én nekem annyi hozományom lett volna, mint neked, sokkal külömb férjem lett volna, mint az apád. Az vett volna el, a kit én akartam volna. Elvett volna...

Egy milliomos nevét említette. Azt a nevet, a melyről igen sokszor beszéltek a házban. Az asszonynak lánykorában egy hónapig udvarolt, még megvannak a levelei, - Elza kívülről tudja mind - de az apja utazni küldte. Huszonhárom éves történet az egész, de olyan frissen él itt, mintha huszonhárom percczel előbb történt volna. És a milliomos is ugyancsak emlékszik rá. Tavaly egy lovát az asszony keresztnévén nevezte el.

Elza halkal fölnevetett:

- Milyen furcsa ez mama és meglettem volna én akkor?

Az anya folytatá a mit elkezdett:

- Nincsen tréfálkozó kedvem, meg vagyok ijedve rajtad. Mi lesz? Én négyéves asszony koromban sem voltam olyan, mint te. Puha vagy, széjjel mégy, nem tudod magadat együtt tartani.

A leány keblére vetett egy pillantást, csakugyan asszonyos volt, bárha a széles mellének a csontja kiállt és fönt sovány volt, a válla sem telt meg a nyaka körül, de annál kövérebb volt lejjebb.

- Én erről nem tehetek! Mit tehetek én erről? - védelmezte magát.

- Hát tehetek én? - folytatta az asszony. Majd igen elkeseredve hozzá tette - az apád tehet mindenről, mert nem tud neked szerezni hozzád való társaságot. Mert ő szenzálokkal barátkozik és a kártyán kívül nem jár eszébe más semmi. Egy asszony semmit nem tehet, egy férfi mindent tehet. Én már mondtam neki, hogy nézzen utána!

- Minek?

- Hogy valaki téged elvegyen, kis kedves, mintha nem tudnád!

- Én nem akarok úgy férjhez menni!

- Hogyan másképp?

- Szeretni akarom azt, a ki feleségül vesz. Mindég, amíg élek csak azt, én nem akarom megcsalni az uramat. Nem tudnám és nem fogom soha!

Az anya kutatólag nézett a leányára, hogy vajjon mit gondol, a míg e csacsi kis beszédet tartja? Vajjon nem gondol-e azzal a fiatal emberrel való viszonyára, a ki ő hozzá - az utolsó öt esztendőben - közelebb van, mint a férje. Nem akarja-e őt megbírálni vagy éppen sérteni?! Soha őszintén nem beszéltek még egymás között erről a témáról, csak néha hetekig nem szóltak egymáshoz, nem is tudták miért, de bizton e miatt.

Ilyenkor Elza mindig az apjával sétált, annak hízelgett, azt ápolta, még a szakálát is megnyírta. De az anyját mégis csak jobban szerette, testileg egyek voltak, szüksége volt rá, hogy bizonyos időkben megfogja a kezét. Erősnek, hatalmasnak tudta, és egészen rossznak nem gondolta, mert az egészen rosszról - bárha elvben és elméletben annyit tudott mint egy tízéves asszony - igen kevés képzelete volt.

Azt gondolta, hogy az anyja csak csalogatta az apját, de nem csalta meg. A fiatal ember inkább a hiúságának kellett, a lelkének, a mit az ura, az alkusz ügyvéd elhanyagolt végképp.

Mégis, ha bár rövid, de ingerült jelenetek voltak anya és lánya között. Ilyenek:

- Mama, nem gondolod, hogy nagyon világos neked ez a kalap?!

- Te meg jobban tennéd, ha nem kokettiroznál minden kereskedő segéddel. Összehúzod a szájadat, mint egy operette-primadonna, és azt hiszed, azzal minden jó van.

- Mamuska, a füled, az orrod csupa puder!

- Fáj neked, hogy én egyszer színházba megyek?

- Az nem fáj, de mit mond ahhoz a világ, ha egyedül, vele mégy?!

Hamar kibékültek, csókolóztak is, és most, Elza átkúszván anyja ágyába, megcsókolta a nyakát:

- Sok baj van velem, tudom, de mit csináljak. Megúntam az életemet, meglássad mama, ha én rám nem vigyáztok, én még rossz leszek. Valamihez csak kell kezdeni? Ismerünk mindenkit és nem ismerünk senkit. Nem megyünk sehova, csak abba a rongyos színházba, a hol a fiatal emberek mind a színésznőkre leskelődnek. Még egyetlen lánynak érdemes élni - ha színésznő. Mama, tudod-e mit szeretnék? Szeretnék szerelmes lenni egy híres emberbe, valami politikusba, a ki a képviselőházban nagy beszédeket tart...

Az anya most már csukott szemmel folytatta a diskurzust:

- Tegnap beszélünk apáddal egy fiatal orvosról, te is ismered. Az tudakozódott. Szeretne egy olyan lányt elvenni, a kinek az apja megteszi őt egyleti orvosnak. Egy biztosító intézeti főhivatalnok is érdeklődött, kétségbeesni azért nem kell, a míg én itt vagyok, - fúdd el a gyertyát, hagyj aludni.

Elaludtak. Elza jó későn ébredt föl, kilencz óra felé. Valami lármára ébredt. Anyja veszekedett az előszobában a rendes fűszer-szállítójukkal, a kiskereskedővel. Ugyancsak szidta:

- Maguk összejátszanak a cselédekkel, maguk tolvajok, csalók, csirkászok. Egy hónap alatt nyolczvan forint ára fűszer. Én meg fogom maguknak mutatni, én egyszer be fogom magukat záratni az urammal. Friczi, Frigyes gyere csak!

- Mindjárt, öltözködöm!

Elza is sietve öltözködött, mert érezte, hogy itt valami nagy vihar lesz. Tivadarka már benn volt az anyja mellett, fogta a szoknyáját, daczára annak, hogy már früstök előtt két pofont kapott. A szenvedélyes asszony ma különösen szenvedélyes hangulattal kelt föl. Egyszerűen neki rohant a kiskereskedőnek és a számlát az összevissza fagyott képébe lengette:

- Ez számla? Ez csalás. Kriminális elé állítom magát. Takarodjék. Hol egy vizes seprő?

A szobalány kezéből kiragadta a partvist, de még csak fogta. A kiskereskedő az ajtó felé hátrált. A szomszéd cselédek, - a kik éppen poroltak a gangon - az ablak elé és az ajtóhoz szállingóztak és várták, mit fognak még hallani.

- Tizenöt üveg cognac egy hónap alatt, - kiáltá az úriasszony.

A kereskedő halotthalványan, - csak megfagyott orra piroslott elő rémesen - már a nyitott ajtóban állott és a cognac vádra, bár remegő ajkkal, de visszavágta:

- Mit tehetek én arról, ha a fiatal nagyságos úr annyira szereti a cognacot?

Elza berohant és egy kezét dobva a kereskedő felé, kiáltá:

- Takarodjék, szemtelen!

Tivadar sírt, ordított, kikéredzkedett, de nem mozdult anyja mellől, a ki a haja alatt is elvörösödve, közel az ájuláshoz, tehetetlenül nézte, hogy menekül el a kereskedő, mint mosolyognak a cselédei, a míg teszik magukat, hogy vixelnek és mint rebbennek szét vihogva a szomszéd cselédek. A hangja elállott, csak ajkának mozdulata mondá:

- Frigyes, Frigyes!

Az ott volt, hallotta mit mondott a boltos és a kezét hátrátéve, föl és alá járva a szobában, szólt:

- Ennek az embernek igaza van. Ez az ember nem mondott mást, csak igazat. Énnekem a szemembe nevetnek a kávéházban. És nem merem megkérdezni, hogy miért. Ugy is tudom. Nekem nem ad egy tisztességes ember egy nagy ügyet. Mért adnának? Hogy merjenek adni? Tizenöt üveg cognac egy hónapban, mert a fiatal nagyságos úr szereti a cognacot. Ezek az emberek nem csálnak, ők könyvbe írják és egy kereskedőnek a könyve szent, le van bélyegezve. Annak hisznek, a bíróság is. És mit hisznek rólam a bíróságoknál? Bizonyosan tudják, hogy az én háztartásom milyen boldog! Kapok én egy csődöt? Mért adnának nekem? Az én feleségem selyem alsó szoknyával söpri végig a Váczi-utczát, az én feleségem...

Az ügyvéd haragja köhögésbe fult. Ezt az alkalmat Elza felhasználta arra, hogy Tivadarkát kidobja a konyhába; ne hallja a veszekedést. Aztán bezárta az ajtókat és odament anyjához, a ki féláljultan, öntudatlan maga elé bámúlva ült a díványon.

- Mama - mondá résztvevően - a fejed fáj? Hozassak antipirint, kell vizes ruha?

Nem kapott feleletet. Az asszony merev nézése ijedten tapadt az urára, a ki elfojtott hangon folytatá:

- Engem nem nézel, jó. De a lányodat kellene nézni. Mer ő hozzá egy tisztességes fiatal ember közeledni? Egyáltalán mer ide jönni valaki azon az emberen kívül? Hát merek én magam is bejönni a ti szobátokba? Te kártyázol vele, te zongorázol vele, te elmégy vele, te nem főzetsz, te nem mosatsz, te csak magadnak udvaroltatsz! Megvan már az Elza staffirungja? Nincs? Vettem neki rumburgit - hoztam neki a fürdőből csipkét - magadnak csináltattál belőle inget, csipkét rá. Az kell neked, csipkés ing? Miért nem mindjárt fekete selyemből? Egy huszonegy éves asszonynak, egy negyven éves nőnek!

A negyven éves asszony erős vállalai összerándultak, ébredt. Már forrott benne a viszonzválasz, már készült arra, hogy elborítsa vele a ritkaszakálú kis emberkét, kinek hegyes fülei remegtek a szenvedéstől, a dühtől. De Elza anyja ajkára tette a kezét és ő szólt helyette:

- Még csak az kellett, hogy így beszéljen a mamához. Az az ember nem udvarol, ha tudni akarja, belém szerelmes! - mondá a hazugság fölismerhető hangján, de oly határozottan, hogy a férfinak és a nőnek egyaránt imponált. Csodálkozva néztek reá, apja elhallgatott és zavartan nézett szét maga körül. Szeretett volna innen hirtelen elpárologni és egy más alkalommal folytatni a leszámolást. Szerencséjére sürgősen hívták. Egy alperes, a kinek már árverezték a holmiját, lelkendezve hozott egy nagyobb részletet, nagyobb biztonság kedvéért a pénzt - egy csomó bankót - a kezében hozta és bemutatta az ablakon keresztül.

- Most el kell mennem - mondá családjához fordulva az ügyvéd - de délben tárgyalni fogunk ezekről a dolgokról.

Anyja és leánya egyedül maradtak. Egy pár perczig némán sóhajtoztak, majd az egyik - az asszony - visszament a hálósobába, lefeküdt az ágyba. Elza meg az ablak mellé ült, hogy kézimunkát csináljon. Egy idő óta ez volt a mániája. El akart butulni ebben a munkában.

Dél felé - mint rendesen - megjött az a kitartó fiatal ember, röviden a fiatal nagyságos úr, anyjának az udvarlója, a ki iránt ő maga is gyűlöletteljesen - érdeklődött. Tizenhét éves korában két hónapig szerelmes is volt bele, még pedig oly hevesen, hogy ezt a férfi is észrevette, titokban, többször, a száján meg is csókolta. De aztán jött a nyár, elmentek a Balatonra, a hűvös víz igen megerősítette a leányt és egészségessé tette a szívét is. De a mélyén mindig maradt valami betegség e nem öregedő fiatal ember iránt. Annyi érzés, hogy mindig rosszul, sőt megvetően bánt vele. Most sem nyújtotta neki a kezét, rá sem nézett, úgy szólott hozzá:

- A mama fekszik, beteg, most menjen el!

- Hát ha én éppen azért jöttem, hogy magát lássam, magával beszéljek?

Elza erre nem felelt. Kevés vártatva mondá:

- Mit gondol: nem volna jobb, ha maga egyáltalán nem járna ide hozzánk? A papát izgatja, idegessé teszi, a papa magát nem szereti.

- Tehát maga kidob! - mondá a férfi, félig sértődötten, félig enyelegve.

- Én nem, - felelte a leány - én nekem ehhez nincs jogom. Én miattam akár egész nap itt lehet.

- Hát mégis szenvedhet egy kicsinyt?

- Én? No ugyan nem! Különbö egy pár órája mondtam éppen, hogy maga udvarol nekem, nekem udvarol. Ezt vegye tudomásul, most pedig menjen!

Elza fölállott, hogy kikísérje, a férfi megfogta a kezét:

- És ha csakugyan udvarolnék, ha komolyan? Tudna engem maga szeretni még egyszer, úgy, mint kis lány korában, emlékszik-e még?

- Nem tudnám! - mondá a lány elborúlva. Majd egyszerre fölélenkült, nekividámodott, a szemei csillogtak, a száját pirosra harapta és így mondá:

- Hanem feleségül elmennék magához!

- Miért?

- Hogy megtanítsam becsületre. És hogy egyszer már végét vessem ennek a botrányos leányéletnek! Aztán meg maga elég csinos ember, másfél fővel nagyobb mint én, és el is tudna tartani.

Egymás mellett állottak, kéz kézben. A lány erősen a férfi szeme közé nézett:

- Az igazat megvallva, maga tetszik nekem. Hát én magának?

- Úgy veszem észre, hogy nagyon is!

Csengettek. Az ügyvéd megjött a tárgyalásokról, hogy itthon folytassa a tárgyalást. De boldog volt, hogy látta ezt a tablót, mely szükségtelessé tette a további eljárást. Meghízott egy pár perc alatt, látván, hogy a sok cognacot nem a felesége szeretője, hanem lányának a jövőbeli férje itta meg. Mert az látni való volt, hogy ezek igen komolyan értették már egymást. Mily boldogság, talán már csókolózkodtak is?! Kár volt félbeszakítani!

A fiatal embert ott tartották ebédre, vasárnap volt, délután is ott maradt. Négykézre zongoráztak Elzával, a ki minden negyedórán beszaladt az anyjához, hogy megcsókolja és megnyugtassa.

Maris dada

Finom rizskásáért kellett mennie a dadának. A gyerek aludt, a szakácsné nem mehetett. Egy kissé aggódtak, hogy megtalálja-e a boltot?

- Végigmegy az Andrássy-úton, végig-végig. Szemben van az a bolt. Három sárga tök van ott kitéve, de az nem tök, hanem ananász. Olvasni persze nem tud, hanem ha nem találja, megkérdezi.

A dada elment keresni a boltot, a hol az a három sárga tök van kitéve, a melyeknek a neve ananász. Nagyon örült, a hideg is majd kilelte örömeiben, hogy szabadulhatott a városba. A Dunára volt különösen kíváncsi, de mondták, hogy a Dunát nem láthatja. Hátha mégis megláthatja? Ha egyszerre csak elejbe kerül? A hétfejű sárkányról több fogalma volt, mint a nagy folyamról.

Nem volt okos asszony a dada. Voltaképen leány maradt, hiába született gyereke. Kisnövésű, vékonycsontú parasztleány, a kit a sorsnak hiába tetszett a Mátra-aljáról ide a megismerések városába küldeni: a kis esze csak összezavarodott, de meg nem nyílt. Ősszel hozatták föl, írván a jegyzőnek, hogy nincs-e ott egy olyan leány, a ki azért becsületes, erkölcsös, jófogu, szülei nézve hosszú életű és nem drága? Küldték is, örült is, hogy jöhet, a kis leánya pedig már két hetes volt, vígan ette a szalonnabőrt.

Ősszel, jó későn már, került belé az emeleti lakásba, a melynek tükör volt a padlója is. A kis urat nyomban a mellére tették és azontúl az le nem szakadt onnan. A tél következett és nem mehettek egy tapodtat sem. Őt néha, - ha a gyerek aludt - elszalajtották a szatócshoz, közel a ligethez, mert ott laktak. Kikandikált az Andrássy-útra, látta a villamost és ezekhez építette ki a helyet, a hová került. A téli rabság alatt esett módja építgetni elég, a kicsi úr egy lump embertől eredett, korán kezdte az álmatlanságot. Éjjel virrasztott, nappal aludt, vele kellett virrasztani; de nappal azért dolgozni kellett, félálomban mosni, mosni, mosni. Mert sok ruha volt.

A dadának néha fájt, olykor sírt is a miatt, hogy itt annyi ruha van és az ő kis porontya sütő kendőbe, régi kék kötőbe van pólyálva otthon. Hanem lassanként elfeledte az odahaza levő Kalári arczocskáját, ösztöne megtévedt és mindazt a szeretetet, a mit iránta kellett volna táplálni, átlopta erre az idegenre, a ki viszont őt ismerte el anyjának. Jól éltek együtt, csak, pusztai lány létére, a folytonos főtt ételt nem bírta megszokni.

- Tömnék, mint egy hízót, bezártak az ólba! - durcáskodott magában.

A sört sehogysem akarta meginni, a mig nagyon kiabáltak:

- A gyereknek kell, az anygalka éheznek.

Hát megitta. Behunyta a szemeit, elmondott magában egy miatyánkot és lehörpintette.

Kapott ajándékot, a fizetése is rendesen kijárt, szép, új pénzekben. A pénzt magát éppen csak hogy látta, a vörös papiroson még elsején este elküldték haza a szüléknek, mivel azok tartották az ő leányát. Ha a posta lassan ment, mindjárt-mindjárt irattak neki a kis tanítóval, így:

„Kedves leányunk, Császár Maris, kívánjuk, hogy ezen pár sor írásunk friss, jó egészségben találjon, mivelhogy oly igen nagy szégyent te reánk hoztál, a gyermekkel, kit szültél, a pénzt küldjed és nehogy elköltsd vagy odaadjad nyalánkságra avagy némely katonaembernek. A Klárka beteg, változása van, kávét kell neki venni. Nevelő édes szüleid koporsód bezártáig Császár Kis Regináld, Botkó Kis Perzse”.

Nagy sírások, kétségbeesések és kételkedések estek ilyenkor, ámbár a levelet az úrék vagy elsikkasztották, vagy csak akkor adták oda, a mikor megjött a párja, a mely már a pénz megérkezését, a gyermek meggyógyulását jelentette. Az alházmesterné segítségével azonban a dada kijátszotta az urakat és a postással odavitette a levelét a pinczébe. Ha fát hozott föl, akkor lehetett olvasni a pinczében. Az alházmester, mint czipész, kitűnő jól olvasta a legrosszabb írást is.

A pinczeablakban, részint a mosókonyhában, nagy olvasások történtek. A ház több cselédje oda állott hallgatónak. Egyszer egy fő levél jött, vastag és sok bélyeggel ellátott. Császár Mari mindjárt megismerte, hogy ezt a csendőr írta. Sírt eléje egy nagyot. Utána sírt csak igazában! A levélben az foglaltatott, hogy a csendőr más örsre ment, hogy a kis leányukat el ne hagyja, mert azt a törvény is neki ítéli. És hogy talán meg fog házasodni pünkösdre. Egyébként hű hozzá „koporsója bezártáig”.

Itten beteg lett a dadus; a levéldolgok kitudódtak. Az asszonya azt kívánta az urától, hogy verjen meg, adjon föl és zárasson be mindenkit:

- Ez a bubira megy. Megölik, eléheztetik, elfogy a tápláléka!

Veszekedtek a dadával, mert folyton sírt. A kis úr is veszekedett vele. Sírt, nevetett, kapálódzott, gügyögött: „ne búslakodj dadus, mert akkor nincs mit ennem!” Még volt, de már is adta a kis apróság a kárvallottat, az anyjának majd meghasadt a szíve, ha ránézett, mert inkább jó, mint rossz asszony volt.

Hizelegni kezdtek neki. Megpróbálták okosan beszélni az oktalan kis fejével:

- Gombház! Ilyen szép menyecske kap minden újjára.

A házi orvos is beleavatkozott a dologba. Népies hangon szólott:

- Lelkem gyerekem. Ne búsuljon. Az árt a szervezetének. Ápolja érdekében is kell, hogy kivilágos kivirradtig víg legyen.

- De ha nem tud! - szólt közbe a szakácsné.

- Gyerekem, - viszonzta az orvos - a cselédnek tudnia kell, ha a fizetést felveszi. A pénzt szerezni nem oly könnyű.

Az úr, kereskedő bár, de kitanult ember, egy ezüst jegygyűrűt vett neki és ez némileg megvigasztalta. Levelet is irathatott, hosszút, egy egész árkus átkot. Megkönnyebbült.

Csendes rabságban mult el a tél. Csak azok voltak az igazán rossz napok, a mikor a gyerek gyengélkedett. Gyanus szemmel néztek ilyenkor a dadusra, megvizitáltatták, sőt egyszer arról is szóltak - csak maguk között - hogy megcserélik. Könnyörgött, hogy ne küldjék haza, a mig a kicsit ki nem szoptatta, a szíve szakad meg, ha el kell válni most tőle.

Tavaszi felé történt csak újra baj. Megint a levél hozta. N. N. írt a falujából, hogy a gyereke meghalt, el is temették, csak előtte titkolják. „Hiában, nincs már szülötte gyermeked!” Ezzel végződött az anonym levél, a melyet maga az úrasszonya olvasott föl neki, gondolván, hogy ha ezen túl lesznek, nyugodt és rendes lesz Mari. Nem hitte el, iratott haza. Onnan megjött a válasz, bizony az Isten elvette. (Áldassék ő szent neve érette.) Megholt halálos betegségben, régen, két hónapja. Nem akarták tudatni, nehogy megszorítsák. De a pénzt küldje, mert drága pénzen temették el. Czitromszin koporsóban, piros tüll szemfedővel. Búcsuztató is volt, tor is volt. Soha ezt a költséget ki nem heverik.

A dadus éjszakákon át beszélgetett az apró úrral, a ki ha nem szopott a mellén, marizsgált. Azzal tudott legjobban beszélgetni, meg is hallgatta, felelt is neki.

- Nincs már nekem lányom, szép Kalári lányom. Ajaj, ajaj, ajaj, ajaj. Meghalt a te kis meny-asszonyod, ajaj, ajaj, ajaj.

Kicsit kántált hozzá a hulló levelekről, a melyek őt elrejtik.

Három nap alatt azonban már - némi rábeszélés közbenjöttével - megint vidám volt, mert az volt a természete, valamint a tengelicznek, a kit kaliczkába zárnak.

A tavaszi munka kezdete felé azonban izgatott lett. Ha nem küldik a finom rizskásáért, talán elsőkik, annyira vágyott látni a Dunát és venni egy pár papucsot a piacon.

De merre lehet itt a piac? - kérdezte magától, a mikor gyorsan ment fölfelé az Andrásy-úton. Otthoni szokása szerint, rajta volt minden viselő szoknyája. Alul a puhák, felül a keményített. A feje nem volt kendővel hátrakötve, mint a hogy azzal asszony létére köteles, hanem lányosan előre. Kenderszín haja egy czopfban, mint a japán férfiaké; tenyérszíni széles violaszín szalag lóbálódzott a végén és verdeste a vékony kis vállát.

Délelőtt volt és május, a hivatalnokok jöttek vele szemben. Sokan a szürke pesti feleségük mellől jöttek és ez a színes kis figura, mint a lipe, ki a mezőről a téglavárosba tévedt, nagyon megtetszett nekik, meg is szólították:

- Hány éves, lelkem?

- Nem hányja egyik a másikat.

A hordárok közül kettő lekisasszonyozta, de nem hagyta magát elkábíttatni. Nem feledte el a negédes parasztlány feleleteket, a melyek között nem egy vastag gorombaság is akadt, csak férfi számára való.

Megtalálta a boltot a három ananásztökkel. Nem ment be vásárlani.

- Előbb élem egy kicsit világomat! - mondta magának. A Dunát és a papucsos susztert minden áron fel akarta keresni, ha meg is ölik otthon. Ment mind beljebb-beljebb. A mint egy utcából kijutott, meglátott valami tért, a mi tele volt emberrel. Nem is mentek, csak úgy hajladozott a tömegük, mint a kígyó. Mögöttük vagy húsz templom egymás mellett, egynek se láthatta a tetejét, a tornyát.

Kijutott mégis a Dunához. Elbámult rajta, hanem nem volt vele megelégedve még se. Lement a kőgarádicson hozzá, hogy megmossa benne a kezét. Hát egy katona is éppen ott mosakodott. Kimaradt az éjszaka és legalább tisztán akart a rapport elé menni. Ránéztek egymásra, a katona beszédbe kezdett. Letegezte és találomra Mariskának nevezte mindjárt.

- Hát maga ismer engem?

- Hogyne ismernék, a mikor ismerlek! - hazudozott vígan. Megfogta a kezét, nézte a gyűrűjét, a mivoltát kérdezte és mentek le együtt az alsó Dunasoron, az egymás kezét lóbálva, a pesti lányokat csúfolva...

Este lett, a mikor a dadus hazakerült. A gangon fogadták azzal, hogy már rendőrt küldtek érte.

- Be kell záratni! - szólt egy öreg asszonyság, ki egészen olyan volt, mint a fiatal asszony, csakhogy ötszörte kövérebb. Nem kimélték többé a kedélyét, az úr az asszonnyal együtt behívta a vizitszobába. Az úr ott egyszer megütötte. Aztán kikergették a cselédszobába. A gyereket az asszony bevette magával, mivel elhatározták, hogy ezek után azonnal elválasztják.

A dadus egyedül aludt. Hét hónap után először volt az álma magáé, kinyújtózkodott, levetkőzhetett, nem kellett minden pillanatban gyertyát gyújtani. Álmában szepegett, szólígtatta a kis fiút, a kinek keserves sírása kihallatszott a szobából. Felugrott, be akart menni, a szakácsné kétszer is rákiabált.

Elnyugodott valahogy. A szenes ember költötte föl reggel. Mindenki aludt, megálltak beszélgetni az ajtóban.

- Hát a gyerek? - kérdezte a szenes, egy himlőhelyes, nagy dunántúli paraszt fiú, a ki feljött az erejével szerencsét próbálni.

- Elválasztották! - szólt Császár Maris csendesen.

- Vége a jó keresetnek! - jegyezte meg a legény.

Maris egy nagyot sóhajtott. A legény vigasztalónak megfogta a lány finom kis állát és jól megszorította.

- Hej, csak nincs is két olyan árva, mint mi, la ketten.

- Csak az idejét kitöltötte volna a szegényke! - búsult a leány.

- Ne szomorkodj rózsám - szólt a fiú - ha elhagytad, újra kezded. Van még gyerek Pesten!

A kicsi keservesen sírt odabent. Kiáltottak rá, hívták. A dada szíve hevesen dobogott, becsapta az ajtót, szaladt befelé: ha még egyszer, csak egyszer keblére kaphatná lelkét, gyerekét, édes kis angyalát, kegyetlen, csúf zsarnokát!

A két kis leány és a hét malacz

A kertész.

Ujságpapirost kergetett a szél a pusztán. A vasút felől jöhetett a papiros és sokat kellett hánykódnia, a míg valami tövis vagy aszat megfogta. A lapos és egyszínű földön most fehérségével uralkodott, lármázott és pompázott, megzavarta a madarakat és bogarakat. Ember még nem látta, mert az egész határon lábon csak a kukoricza állott már, a többi mind tarló, a mi ellehet magában. Csak délfelé jött egy tanyai ember, a ki gyújtóért volt benn a városban.

- Ujságlap! - mondta örömmel és letelepedett melléje. A tarisznyáját is kivette, gondolta, most itt meg is ebédel. Egy darab száraz kenyeret aprónként sózogatót, de csínján bánt a sóval és a kenyér haját - a mit minden becsületes ember eldob - ette szalonna helyett. A kalapját le se vette ehhez, hanem nagyokat sóhajtott. Az aratás igen bő volt, de keresztben-kazalban állott még az új kenyér és a cseléd-ember fertálya sem következett még el.

- Jó volna szalonnát takargatni ebbe a papirosba: gondolta magában az ember, de az idejét sem tudta, a mikor szalonnát látott. Sillabizálni kezdte hát, hogy mi ujság. Lesz-e háború? A mi erről szólott volna, azt a szél nem hozta el; a csonka utolsó két oldalt kergette csupán. A jó ember csak a hirdetésekkel olvashatta el és azok között egyet nagyon jól megértett. Valami budapesti lány kínálta magát, földművelők gyermeke, szakácsné, a ki legszívesebben falura, tanyahelyre kívánt vonulni, szerény gazdálkodóhoz, esetleg urasági alkalmazotthoz, leg-szívesebben özvegyemberhez.

A paraszt nagyon megörült, mert éppen özvegy volt, főtt ételt igen régen nem evett már, egy hízója élt komoly felügyelet nélkül a hidlásban és annak hét malacza. Volt két kis leánygyermeke, az első feleségétől való, fésületlen, elvadult és nagyétű gyermekek. Mindig gondolt arra, hogy anyát és gondviselőt hoz ezeknek, de a tanyákon nem akadt, a faluban sem, mert más vidékről szakadt ide. „Ez a leány jó lesz”, így vélekedett magában és fogadást tett, hogy soha meg nem veri, ha jó lesz.

Irt érte vasárnap és a másik vasárnap már meg is jött az, a nagy zöld ládájával. A két gyereket is kivitte elébe és egy ígás kocsin, a mely olajat hozott a gépekhez, érkezett be a tanyára a nászmenet.

- Kertész - úgy-e bár ön kertész - mondá az új asszony.

- Az volnék! - mondta az ember egy kissé elszontyolodva, mert a nő nem volt kielégítő külsejű. Sovány és csontos, mintha az arczával is testi munkát végzett volna. A pesti minden cselédek minden nyomorúsága, szenvedése meglátszott rajta. Paraszti eredete meg nem is volt ismerhető. De hamar elárulta magát, a mint leszállt, megpillantotta a malaczokat és azonnal enni adott nekik.

Fölvette a korpás tálat és csalta az állatokat magához:

- Kucz, kucz, kedvesek!

A kert.

Minden étetés után, egészségi szempontból, de szórakoztató céljából is, a két kis leány kiverte a hét malaczt a kertbe.

Igen nagy kert volt ez, a melyben mindnyájan jól érezték magukat. Volt érett és éretlen manna, mindenféle fajta szilvák, különösen sok szilvafa. Voltaképen egy félben maradt park volt az, a melybe az uraság beleúnt, látván, hogy az alföld nem kedveli az ilyen tréfaságot, csecsebecsét, dísz-cserjét, nemes gyümölcsfát. A fekete föld komor nagy ereje csúfságot is tett a növényeken. Mindent rendkívül meghízalt; a fák megrepedeztek, a mézga futott belőlök; a főzelékнемűek úgy megnőttek, hogy szinte szertepuffantak. Mint egy buksi-paraszt feje, olyan lett egy-egy kalarábé, sőt a virágok is elvesztették eredeti gyengéd karakterüket. A vadbúza, a repce beleakaszkodott mindenbe, verekedett a helyért fával-fűvel, a gyümölcs megférgesedett, az utakat roppant tökfek állották el. Csak a szerény krumpli viselte magát tűrhetően. Annál rosszabban a szőlő, mert az is volt. Kicsiny maradt a fürt, a szemei, mint egy-egy serét.

A kertésznek csak a címe járt a kert után, ő maga béres volt, a ki az elhagyatott kertre is tartozott ügyelni. De keveset foglalatzkodott benne, az egész roppant, össze-visszanőtt terület át volt adva a két kis lánynak és a hét malacznak. Volt azonban egy állandó lakója is, egy remete-kutya. Valami kóbor kutya, a ki itt télen is el tudott bujni, meg is élt, meg sem fagyott. Nyáron jól élt, mert megszokta a gyümölcsöt és a gyökereket. Ásott magának krumplit is. A külvilággal nem igen érintkezett, rosszkedvűnek látszott, a gyerekek iránt is közönyös, a malaczokkal ha találkozott, elment az útjukból. Nem lehetett kiverni, hát megtúrták. A kertészt egy kissé szerette is; nagy figyelemmel nézte, a mint az a legszebb ágakat letördelte tüzelőnek. A kutya szintén nem erről a vidékről származhatott, a kölöncz, a melyet évek óta hordott a nyakán, kétségkívül járszági munka.

A két kis leány nem egészen a kert termékeiből élt, tejet, sőt levest is kaptak olykor. Sőt, ha betegeskedtek, szalonnát is. Télen az apjuk főzött is egyszer-egyszer. De a nyár óta minden figyelmét és tehetségét a malaczkok fölnevelése és élelmezése vette igénybe.

A malaczkok.

Heten voltak, vidámak és szemtelenek; emberekhez hasonlított valamennyi. Sorsuk tudata, mint halavány ösztön sem nyilatkozott meg bennük, végzetük éppenséggel nem nyugtalanította őket. Tele életkedvvel és reménységgel, mohósággal minden élvezettel szemben. Két szőke abban vált ki, hogy igen anyás volt, a többi öt a gyerekekkel mulatta magát, ugratta, szalajtatta, mérgesítette őket. Mindegyik mindent meg akart enni. Az egyik egészen olyan képű volt mint az a nagyvárosi ügyvéd, a ki krajczárokért árvereztet. Sunyi és mérges, a mellett tekintélyes. Voltak közöttük gyermektegy malaczkok is; a játék szenvedélye, a mely az egész kozmoszt és minden teremtményét átöleli, uralkodott rajtuk. Egy igen affektánsnak és kaczéznak mutatkozott mindjárt az első hetekben, azonnal sírt és minden ok nélkül kétségbeesett. Úgy látszott, mintha tudták volna, hogy mennyi reménység fűződik hozzájuk, ámbár azt nem tudhatták, hogy fölnevelésük, eladatásuk, részben megöletésük a porta legfontosabb és egyetlen nagy kérdése. Ha sejtettek is valamit, könnyelműen azzal vigasztalhatták magukat, hogy a végén majd elsökönk!

A két kis leány.

Juli és Perzsi, az egyik négy éves, a másik hét, az apjukhoz hasonlítottak, a ki csúf, szeplős és vörhenyeges hajú volt. De ők - a jó isten tudja, mivel tartozik a lányoknak - gyönyörű szépek, tejfehér arczuak. Az egyiknek, a kisebbiknek olyan volt a haja, mint a kukoricza haja, ha a napon megsárgul. A szemét is mintha mindig a nap sütné, folyton-folyvást ragyogott, azt se lehetett tudni, milyen a színe. A nagyobbik Perzsi; fekete haja, fényes és vörösbe hajló, mint a milyen itt a föld. Az arcza oly hófehér, mintha nem volna benne egy cseppnyi vér.

Soha ilyen vidám és boldog gyerekeket. Az apjuk csak akkor bántotta őket, ha rossz kedvvel volt, nem akadt egy fél pipa dohány sem, vagy ha kiszalasztották a portából a malaczokat.

- Topp le! - kiáltotta ilyenkor.

A kicsinyek, mint a pillék, letoptak.

Az ember végig vert rajtuk egy nyaklósíjjal, hol többet, hol kevesebbet, néha kivérezte a testüket, néha nem. De szerette őket, minden sátoros ünnepen behalzsírozta a kis csizmájukat és bement velük a templomba. Csak néha szidta őket, az anyjukkal hozakodván elő, a ki igen zavaros viszonyok között mult ki. A nagyobbik leány tudott egy levélről, a melyet egy kút kávéján találtak. A levél tartalmát is tudta szó szerint, mert igen sokszor hallotta a tanyán, úgy is mint szép mondást:

„Itt fekszik egy szülő anya, szülött gyermekével. Isten verje meg a szívét!”

A szülött gyermeket azonban az utolsó pillanatban beletette a vederbe, azt feltaszította és maga lebukott az alacsony vizű tanyai kútba...

- Mit nyávogtok, nevezetek engem mamának! - mondá a budapesti nő és mindakettő csak-hamar úgy nevezte: mamám!

Mannaérés volt, gyönyörű őszi, hajnaltól holdvilágig kint játszottak a kertben.

Nagy szerencsétlenség.

A kisebbik lány nagy hazug volt és ezért méltán haragudott rá az édesatyja. Az ürgeket leste egész nap, mit csinálnak és mit beszélnek a kert földturásaiban és azt állította, hogy a malaczokra ügyel. S így történt, hogy az egyik malacz, a beteges, kitörte a lábát, a másik, az ügyvédképző, pedig beszabadult az idegen kukoriczásba, a honnan nem lehetett beteregni. A nagyobbik leány nem hazudott, hanem igen alamuszi volt, mindig, mindig elmélázott. Ilyenformán sok zavar esett: a gyerekek egész nap a malaczokat hajkurászták, a gyerekeket pedig viszont a szülők. Kétségbeesve szaladgált a kicsiny Juli, a kinek szaladásában, járásában még benne volt az apró lények, a járni most kezdők tötyögése. Inkább is szóval próbálta az állatokat szelídségre bírni, beszélt hozzájuk, a minthogy fűhöz, fához, még a bogárhoz is beszélt.

Nem használt mitsem: a szerencsétlenség minden oldalról megérkezett. A malaczok elszök-döstek, elhulltak, elfogytak. A legimpertinensebb és legkövérebb a remete kutyával került össze, a végén már csak kettő maradt.

- Erre való a lánygyermek - mondá a kertész iszonyúan nekikeseredve! - Ezt cselekedte ez a béka, a lelketlen hazudozásaival.

Az asszony csitította:

- Most már éhen halhat kend jövő aratásig.

A nagyobbik igen rimánkodott, hogy ne verjék már őket ilyen nagyon. De a két kis malacz is elúnta magát szomorúan, az anyjuk egyedül maradt szomorúan, soványan. Vége volt minden reménységnek, a kölcsön-kukoricza is fogyatékán volt. A pesti nő is tovább akart menni, de a kertész ráfogta a villát:

- Élve innen el nem mégysz! - mondta, mivel nagyon megszokta már a sok ügyességeért és női kedvességeért.

- Hanem ezt a nyelvest és ezt a hazugot viszem be holnap a városba, - adom be az apáczákhöz.

A mennyországbán.

A kertész, a ki több ízben volt kocsis a városban is, abban a tévedésben élt, hogy gyermekeit, a kik egyrészt árvák, másrészt katolikusok, minden nagyobb baj nélkül be lehet adni kis apáczáknak és majd megnőnek. Be is adom őket a főapáca szobájába, a mely tele volt most fiatalabb, öregebb testvérekkel, pirosakkal, halványokkal, vígakkal, szomorkodókkal.

A paraszt nem szégyelte magát:

- Apáczáknak hoztam ezeket! - mondá és maga elé tolta Julit és Perzsit.

A szent életű lányok nevettek, a fejedelemasszony is nevetett, mert a kis parasztleányt nézték, a mint azok mereven állottak a nagy csizmájukban, se nem szomorúan, se nem vígan, hanem igen komolyan. Az egyik testvér leguggolt hozzájuk, a másik felfogta a kisebbiket, a fejedelemasszony parancsolta: „Czukrot hozzanak!” Mulattak, nevettek rajtuk, nagyon megszerették őket.

Itten mennyországba jutott a két gyermek, mert az apáczák befogadták őket és az apjukat elküldték haza. Ágyat vetettek nekik, imádkozni tanították őket és közöttük nevelődött, növekedett Jézus két kis parasztmenyasszonya. A kisebbiknek hamarosan gyönyörű látásai lettek; a nagyobbik oly szépen tudott imádkozni a halottakért, a betegekért, mindenkiért, a kit nem is ismert, hogy sok apáca megkérte, imádkoznék ő érte is.

Gyönyörűek lettek testben, lélekben, földi gond nem férközt hozzájuk; Jézus jósága és szerelme eltávoztatott tőlük minden gonoszságot. És a mikor fejükre tették a fehér főkötőt, minden hiúság eltávozott dús hajú fejükből. Csak a hajukat fonták még mindig be a gyermekkori parasztszokás szerint, egy ágra, vékony színes szalaggal és elrejtették a fehér főkötő alá. És néha a gonosz malaczokkal álmodtak.

A kertész látogatása.

A mikor megnőttek, mindketten ugyanegy teremben ápolták a betegeket, a varangyos férfiakat és nem utálták, hanem szánták őket.

Estve, egyszer, mondja az egyik:

- Az öreg paraszt, a kit tegnap hoztak be, össze-vissza beszél. Talán az éjjel mellette imádkoznánk.

A spanyol falat odahúzták, a többi beteg ne lássa, ha az öreg haldokolni kezd és békétlenül, engedetlenül fogadja a földi életből való elszólíttatását. Hivattak hozzá papot és csendes áhítattal, de minden rémület nélkül imádkoztak mellette.

Pipát kért az öreg, majd valakin a fűrészt kereste.

- Talán favágó volt élete utolsó szakában, - mondá Juli, a ki még mindig igen szeretett beszélni.

Rorátéra - annak az ideje volt éppen - az öreg meghalt. Az idősebbik testvér szelíd érzelemmel, de erősen leszorította a szemét. Betakarta, nézte egy kicsinyt:

- Nagyon ismerős nekem! - szólt ifjabbik testvérehez. Mintha láttam volna valamikor!

A kisebbik is megnézte, de nem emlékezett reá. Betakarták, olvasót tettek a kezei közé. De nem könnyeztek, megszokták már a halált; nem valami rút szörnynek, hanem komoly barna hajósnak nézték, a ki áthajózik a lélekkel a fekete vízen a fehér sugár világra.

- Meg kéne kérdezni, hogy hívják! Megnézni a nagy könyvben, - szólt a nagyobbik. De az akaratnál maradtak, mert Jézus két parasztemenyasszonyának a szívében az öröm úgy felillatozott, mint a fehér viola illata nyári eső után. Várták a hajnalt.

Völegényük megszületését várták és lent a sötét templomban roráté előtt, néhány szál gyertyánál, ők díszítették nagy rózsákkal szűz Mária ruháját.

Borcsa

Boris szobaleány levelet kapott, nyilván otthonról. Szombaton délután hozta a póstás és a leány úgy gondolta, hogy a vasárnap délutánt e levéllel fogja eltölteni. Maga fölbontja és ha jön a pék vagy a szenes, elolvastatja. Addig, a konyhaszekrényen hevert a levél, fölhíván figyelmét és irigységét a többi cselédeknek.

Hiába gondolta úgy jónak, még sem tudott várni egy napot ez a mesterember-leánynak kiöltözködött parasztszolgálo, a kit Hevesből hoztunk és az igazat megvallva, már egy fél-esztendeje tartottunk szobafogságban. Az anyja kért meg bennünket, hogy ne eresszük le még a boltba sem, mert Boris kíváncsi és kalandos természetű, könnyen elcsalják és oda megy, a hová mondják neki.

A férfiak szavára ad különösen sokat; de ez a külsején és a házi viseletén nem látszik. A szeme oly ártatlan, hogy még a kék virágban sincs ilyen ártatlan szín; a szűk homloka mindig haragos, a kicsi szája mindig durczás és begyes, az arcza pedig változatlanul egyszínű, olyan mint a fehér, hamis gyöngykaláris a nyakán.

Szombaton este, ágyazáskor, egy kissé nekiszínesedett, hozta a levelet:

- Tessék már elolvasni!

Olvastam a mint következik:

„Kedves keresztanyám! Kívánom, hogy ezen pár sor írásom friss jó egészségben találja. Én pedig meghaltam. Kedden virradóra kedves öreganyám lefogta a szememet, éjszaka virrasztottak öregapám, Lökös Mári, Berbei Kristóf és Hazaka Kovács Istvánné a két gyerekével. Öt liter bort hoztak a parti korcsmából, annak az árát küld meg édes öreg szülémnek, annál hamarább, mennél hamarább.

Másnap délután eltemettek. Szép kis koporsóm volt, zöld a fája, a hozzávaló kereszt sárga polituros, Egerből fuvaros hozta, kóstált összesen: kilencz forint negyven krajczárokat.

A főúr maga is kijött a temetőbe és még ott is szenteltvízzel belocsolta a halóporomat, a kántor meg a két Kovács-gyerek énekeltek, mind igen szépen énekeltek és téled is elbucsuztattak drága jó keresztanyám, a kinek maradok a sírom bezártáig, koporsóm megnyílásáig hűséges keresztleányod.

Verebi Boris holt,
élt tíz hónapot és két napot.

Mivel a bérédet már küldjed.”

A szobaleány a földön ült, onnan nézett fel reám mindjobban pirosodó orczával, mindjobban könyesedő szemmel. Egy szopós baba ír neki, a ki halott is, el is temették. Ujra kezdtem olvasni a levelet, nem értettem. Ő mindjárt megértette, szép fejét a padlóhoz szorította, bele szeretett volna bujni a földbe, hogy búját és sirását a föld alá rejtse, hogy jajongását az urak ne hallják és zokon ne vegyék. Jajgatott és énekel. Egyszerre azonban csak megállt a maga nagy fájdalmában, vörös kezeibe rejté patyolat arczát, a mely piszkos volt a könytől és a portól. Szégyenkezett, mosolygott:

- Bolondok a parasztok, ilyen bolondok a parasztok - a kis Boris nem tudott még írni!

- De ha tudott volna is, miután meghalt, hogyan írhat? - vettem én közbe, egy kissé ámulva, egy kicsinyt boszankodva. A nagy Boris azonban nem akart megérteni, nem akart csodálkozni

azon, hogy valaki levelet ír, a ki meghalt. Hát írnak helyette, hát írnak a helyett is a ki él, de nem tud betűt vetni. Ez csak egyszerű dolog! Ezek a gondolatok járhattak a paraszti elmében, a mely most mind jobban-jobban megvilágosodhatott. Boris egy kemény mozdulattal megtörülte szemeit, a fejkendőjét, mely lányosan előre volt kötve az álla alatt, leoldotta, eldobta és igen daczos hangon szólott:

- Tetszik-e nekem választot írni?

- Nem tetszik, de diktáld!

A lány tollba mondta a választ, a mint következik:

„Drága rozmarinszáram, kincsem, violám, Verebi Boriska, ott, a hol vagy a hanyi kis temetőbe, kicsinke zöld koporsódba, hűlt hamvadnak adassék e levél, mert mellemhez öllelek, téged én szültelek, te vagy az én szerelmes magzatom, a te apádat, békési aratót, kinek én rongy bocskora után szedtem a marokot, az aszatot kapáltam, az Isten a falatot torkán megállítsa, hogy abba fulladása legyen. (A nevét ha tudnám, még jobban a pokolnak átkoznám!) Mert én neki téged rubintos virágom titokba szültelek, anyám se volt otthon, apám se volt otthon, lábamhoz felfeküdt a macska, azt ott melengette, két komondor kutya ugatott, hajnal volt...”

A parasztleány itten megállott. Nyilván nem azért, hogy nézze rajtam a hatást; mit, mit nem mondok a titkos gyermekéről és hogy ámbátor asszony, a fejkendőjét, a haját mégis lányosan viselni volt merész. Nem kémlt, nem bánkódott, hogy ő itten hazudságba maradt, mivel anyaságát soha is nem mondta és magát minden otthoni levélben a maga tulajdon édes gyerekétől keresztanyának írta. Inkább azért áll meg, hogy nézze a levelet, a fekete betűket, melyek folyásában, egymáshoz való sorakozásában volt nagy csodálkozása és öröme. Mutatóujjával a papírost leszorította és tovább így mondotta:

„Kicsiny kis bornyúcskám, drága édes szájam, ki nekem meghaltál, kinek nincsen többet szerelmetes anyád, hív szoptató dajkád. Miért, hogy búcsúzásom tőled nem lehetett, miért, hogy gyertyácskát kezedbe, ruhát a testedre én nem adhattam, koporsód födelére sirva nem is borúlhattam, el sem is búcsúzhattam, bocsánatot tőlem, hogy nem is kérhettél!”

Letettem a tollat:

- Boris, már most elég. Ebből már megérti, ha ugyan érti!

A leány ugyanazzal a szánakozó tekintettel nézett reám, mint a mikor csodálkoztam azon, hogy egy szopós gyerek, a ki még halott is, levelet ír, a temetőből.

A sok könyű tisztára mosta már a Borcsa arcját, és az megint oly fehér és ragyogó lett, mint nyakán a hamis kaláris. A lélek látszott rajta; nem is rajta, szinte előtte lebegett. Ámde a kis szája nagyon is földies volt és daczos; ha szólni tudott volna, ha szólni merészelt volna, vajjon mit mondhatott volna? Alkalmasint azt, hogy: „Oh, de bolondok az urak, azt hiszik, hogy mindent tudnak, pedig a végén ők sem tudnak egyebet, mint fölfeküdni a fekete szekérre!”

... A leány még az átreczot is megírta: „Adassék e levél Verebi Borbálának a hanyi temetőbe és az öreganyjának Verebi Zsuzsánnának a kezébe.”

Aztán ágyazni ment. Végezte a dolgát rendesen, másnap is, délig. Mert vasárnap volt és az első kimenője, a melyre már hetek óta készülődött. Egy falujabeli eredetű szakácsné, a ki végkép elrontotta a lépcsőkön a lábát - a Rókusban feküdt, ahhoz akart elmenni látogatóba. Az talán már nemsokára haza is megy, üzeni lehet vele. Úgy maradtunk, hogy a másik

szolgáló elkíséri Borist. Ebéd után, a mint szunyókáltam, hallottam is, a mint az előszobában erről és egyébekről tárgyaltak.

- Menjünk ha megyünk! - ez volt a kedvetlen szolgáló hangja.

- Megyünk, megyünk szívem. De szép gyűrűd van! - ez volt a Borcsa hangja.

- Jegygyűrű - mondá a kedélytelen, a csendes.

- Ejnye, add ide, hadd húzom föl, csak addig, a míg bemegyek a kórházba.

- Minek, ha nem a tied!

- Hadd lássa a Julis szakácsné és hadd mondja el otthon, hogy megtaláltam...

Nem tudom, tovább mit beszélgettek. Megkapta-e Boris kölcsönbe a jegygyűrűt, a melyet a szolgáló is bizonyára maga vett magának, hogy magát mulattassa, bolondítsa és másokat irigygyé tehessen?

Csitt, aludjunk! Az úr csak nem fog hallgatódzni, a mikor a cselédek beszélgetnek!

Mari

Maris szolgáló az édes anyámnál, azaz ő főz, mos, takarít. A szabad ideje, a mikor magának élhet, mindössze az a két percz, a míg estve, a sikeres napnak befejezte után levetkőzik, lefekszik, összehúzza magát - mert az ágy-fiók kisebb, mint ő - és elalszik. Hanem ez a két percz éppen elég egy paraszt-szolgálonak, hogy az alatt álmodozzon egy fiatal napszámosról, a ki a falujában maradt.

„Virágot veszek neki - georginát és rozmaringot - a kalapja mellé. A Király-utczában láttam magamnak való koszorút, cigány is lesz, tíz tyúkot megfőzünk, nekem de jó lesz!”

Kopp. A parasztlány feje odaütődik az ágy vasrácsához, egy gondolattal se tovább, egy tyúkkal se több, alszik.

Mégis, reggelente lehet egy szabad percze újra, a mikor a haját befonja, a legapróbb fonatban és úgy összeszorítja, hogy a nagy piros ábrázata szinte kibújik a feje bubja alól.

Csakhogymáma - hogy az anyámnál ebédeltem - Maris boglyas volt, az ábrázata fehér, az orra vörös - a leves sós, az étel odaégett. Ugyan kikapott, a míg jött a néném és megvédte:

- A Marisnak visszament a parthieja. Azért van mindez. Reggel kapott egy levelező-lapot, azon a napszámos lemondta. Nekem hozta be a korrespondenz-kártyát, mivel nem tud írni, semmilyen, és még azt sem ismeri meg, hogy a szerelmes kedvese ír-e neki, vagy más. Csak nézte a lapot, idegenkedve, félve: „tessen már olvasni, hogy mikor lesz, biztosan azt írják.” Épp az ellenkezőjét írták. Megálltam minden sornál, szerettem volna mást olvasni. Száraz volt a szeme, megfogódzkodott az ajtóba és azt mondta: „Csak tesszen olvasni!” - Várjanak, elkérem tőle a levelező-lapot, mert az érdekes. Elcsalom, ideadja.

A néném behozta az okmányt és a kirántott csirke, meg a palacsinta között maradt pihenő alatt - a palacsintát frissen kell sütni, Maris éppen azt csinálta - elolvasta, a mint következik:

„Kelt Levelem 1900-dik évben Április 24-kén.

Szeretett Kedves Mariskám Kivánom az Istentől, hogy ezen pár sor írásom a legjobb egészségben Találjon, Most Tudósítlak arol hogy csak légy a hejedben Maradj a további szolgálatodban Mert sehogy sem tehetem aszt hogy feleségül Vegyelek Mert nem engedik aszt Nekem hogy elvegyeek semmi Modon sem Tehetem Aról Tudósítlak hogy szükségtelen a Fáradságod csak Maradj a heleden További szolgálatodban Nincs rád szükség Nálunk többé, légy Nyugotan, Nézd utána hogy férjhez Mehes Valakihöz Mert nekem sehogy sem engedik meg hogy feleségül Vegyelek Most Tovább igazold Magadat rám ne tarcs Számodt többé de azért Ne haragudj rám Isten veled a sírig többé Nem Ismerlek csak maradj Pesten keres Mást Kedves aról tudósítlak Isten Veled Mariskám.”

Nem lehetett folytatni a beszélgetést. A szolgáló behozta a tésztást. Ez már jól meg volt sütve, vékony is, barna is. Felszolgálta, ettük, aztán hogy kiment, elcsendesedve mindnyájan arról gondolkodtunk, hogy voltaképpen ez az egész eset nekünk jó, mert a Maris most már nem megy haza, helyben marad, nem kell folyton ezekkel a rossz cselédekkel változkodni.

Egy kissé hallgatództunk is, nem sír-e odakint?

Nem, Maris tányérokat mosott, késsel, villával bánt, a rendes munkáját végezte ezalatt. Majd meg Lizit, a macskát szidta, mivel az - távollétét felhasználva - a húst, az ő részét, sőt a sóska-szószt is megette. De a ciczával is hamar megbékélt, most kinyitotta a vízvezeték csapját és itta - azt hiszem egymás után itta - a sok pohár vizet.

A sphinx

Az én szememben a rejtély titokzatos képe: egy hordár. Multkor láttam éppen, most báránypőr sipkát visel, - mert mindig az időhöz képest öltözködik - hosszú katonaköpenyeget és az egyik kezén keztyűt. (A másik kacska, akaratos és használhatatlan; bizonyosan kitört valami hurczolkodás alkalmával, - nem érdemli meg, hogy gondozzák és öltöztessék.)

A számozott öreg embert huszonöt éve ismerem. Amikor feljöttem Budapestre, mindjárt meg láttam és mindjárt meg is jegyeztem, noha ezernyi ezer ujoncz villant föl olykor szemeim előtt.

Akkor is pálinkás bolt előtt állott, a tétlenség legnagyobb komolyságával, szótlanul és mozdulatlanul. Senki meg nem szólította, senkihez ő nem szólt, nem szivarozott, nem olvasott, még csak nem is nézett. Állott. Tíz éven túl ugyanegy helyen, a belvárosnak valamelyik ma már nem létező kis könyökutcájában, a hol roskatag és elvéhédhazák szinte várták a véget, óhajtották a lerombolást. A hordári intézménynek e helyen semmi jelentősége nem volt soha és egész létalapja nem lehetett egyéb, mint az ott tartózkodó néhány diák tárgyainak időleges értékesítése, át- és visszaszállítása. Röviden szólvá: a zálogházi forgalom közvetítéséből négy vörössipkás felnőtt embernek kellett volna megélnie ezen a tájon és ezek egyike volt a rejtélyes öreg. De sohasem láttam ez irányban buzgólkodni, sőt midőn egyszer én tisztán lélektani tanulmányból megkínáltam, hogy egy testhez álló, de túlon-túl világos kabátot helyezzen el nyári nyugovóra: röviden és kereken „nem”-et intett a fejével.

Ma sem tudom és amig élek, nem is fogom megtudni, miért ellenkezett ilyen szótalan határozottsággal? Nem bízott útja sikerében, nem tartotta értékesnek a kissé különös színű öltözetdarabot, vagy határozottan derogált neki a megbízás? Mégegyszer kísérletet tettem vele és egy levél átadásával bíztam meg, a vitel bérét azonban az átvézőnek kellett volna megtérítenie. A válasz megint az a szótlan, rövid, de erélyes „nem”. Bosszús zavarral hagytam ott; mit bánom én, haljon meg éhen!

Ennek az embernek azonban, úgy látszik, nem volt szüksége a táplálkozásra. Délben nem ment haza, nem távozott valami kis korcsmába, nem ment be a boltba, vagy a szatóczshoz. Állt és várt, de nem úgy, mint más élő és érző lény, hanem figyelmesen, de közönyösen, mint az egyiptomi sirboltok kőből faragott szobrai, elhagyatott parkok mohlepte kőalakjai - őszszel. Csoda, hogy a vidám és önérzetes pesti fecskék nem raktak a nagy szürke szakállá alatt fészket. És érthetetlen, hogy az utczai gyermekek nem próbálták kizavarni fenséges nyugalmából. De nem volt komikus, nem reagált a tolakodásra, nem volt hozzáférhető.

Miért állott akkor oly csökönyösen éppen a pálinkás bolt előtt? Mit várt ez üzlettől, amelylyel - látszólag - csak annyi közössége volt, hogy ha nagyon fújt a téli szél, behúzódott az ajtaja alá. Mindhiába voltam a nyomában; a legfurfangosabb megfigyelés, a legvadabb fantázia sem tudta megfogni és valami szilárd talajon megrögzíteni. Nem tudtam hová tegyem és ez ifju koromban fájt nekem. Ha nem szégyenlem magam, utána járok, hazakisérem, hogy megtudjam: hol és mint lakik. De kutassak egy hordár után, mi jogon és mi okon? Megelégedtem azzal, hogy kikérdeztem a kartársait. Megvetőleg nyilatkoztak róla, de egyebet nem tudtak mondani, csak ezt:

- A János!

Természetes, hogy János! Ezt ugyis tudhattam volna, mert kell, hogy a neve is maga a közömbösség legyen. János az senki és mindenki. Nem tudom, elég misztikusan fejeztem-e ki magamat; félek, hogy megértenek.

A vezetéknevét a kollégái sem tudták. Az egyik úgy sejtette, hogy Mikuliknak hívják. Ennek a hitnek azonban nem volt semmi alapja, talán csak az, hogy az illetőnek tetszett ez a szó. Mások szerint Tóth vagy Puskás volt; hogy házas ember volna, azt nem állította egyik sem. Éltek annyi logikával és mondták is:

- Ha felesége volna, többször idejönne hozzá veszekedni!

Aztán eluntam és abban hagytam az obszerválást. Közben megismerkedtem néhány száz emberrel, más egyéb kis és nagy dolgok is történtek azóta, hogy elhagytam az ódon könyökcútczát. Többek között: megváltozott az egész pszichológiám, kezdek tájékozódni abban a sötétségben, amelyet „én”-nek neveznek. Körülbelől megtudtam, hogy semmi érdemlegest nem lehet csinálni az élet e könyökcútczájában, ami alaposan ellenkezik régi véleményemmel. Sőt a kedves ételeim is mások lettek, pedig még ez az egy, amiben következetesek szoktunk lenni és kitartunk - a mákos metélt és a malacz-pörkölt mellett - mindhalálig. És a vérem! Nem kell vegyi vizsgálat alá vennem, úgy is tudom, hogy más. Régen: forró és fellobbanó, ma lagymatag és - gondolkodom vele.

Minden más lett bennem és körülöttem is. A csecsemőknek bajszok nőttek és ha megpillantom ifjúkori ideáljaimat az utcán - átmegyek a másik oldalra. Nincs semmi és senki, aki magára ne czáfolt volna. A hegyek összelapultak, a magasság kisebb lett, a messzeség összement és a fiakkereseket nem tartom többé zordon és gögös uri embereknek. Oh istenem, husz évi kopás alatt mily szürke lett Budapest szikrázó színű keleti szőnyege!

Csak a szobor maradt a régi, a hordár, az változatlan. Lerombolták mellőle a házat, körülötte a városrészt s ő - bizonyára szótlanul és szívtelenül átköltözködött egy új helyre, megint csak pálinkás bolt elé.

Új öt év telt el azóta. Mindennap látom és mindig ugyanannak. Mindig a helyén, soha megbízása, semmiféle keresete. Ha csak egyszer pillantanám meg munkában, ha csupán egy frakkot vinne vasalóba, egy levelet valami lányhoz. Miből él, de miből élhet? Így meg kell halnia éhen, csak végezné is már szegény, jobb volna talán neki is!

Neki azonban, úgy látszik, mindegy. Vár, néz, áll, amíg estve lesz. Nem öregebb és nem elégedetlenebb mint régen. A ruhája is mintha ugyanaz volna; elég tiszta, elég rendes, az időhöz való. Nincs melege és nem fázik, dolga nincs, terve nincs, célja nincs. Mit gondolhat vajjon a maga életéről? Azt, hogy várni kell, majd eljutunk valahová. Mi úgy sem mehetünk magunktól, visznek, mint ahogy hordja magával az ár a folyamnak molekuláit. Nem a cseppeket, mert az már intézmény. Valóságos részvénytársaság!

Ostoba filozófia, hogy megtéveszt, mint kitérít az utamból. Most hirtelen egy kép reszket a szemem előtt, homályosan, beteges bágyadtsággal. Mintha láttam volna a számüzött öreg embert most karácsonykor, estve. Az utca elhagyatva sötét mögötte a pálinkás bolt is. A hordár indulófélben volt éppen, de valaki hátulról megérintette a kacska kezét. Egy asszonyember, kalapban csak a félarcát láttam, de az ugyancsak ki volt pirosítva:

A lánya, az unokája, a felesége? Egy darabig láttam őket, amint egy vonalban lassan haladnak előre, amíg egyszerre kiestek, elvágódtak a látóhatáromból; velem - egymagammal - vadul vágatott tova az ünnepesti villamos.

A model

... Akkoriban voltam a legszegényebb és - úgy éreztem - a legszerencsétlenebb. Ma már tudom, sohse voltam boldogabb.

Zafirénál laktam akkor a Mozsár-utczában. Nekem úgy tetszik, mintha ezzel mindent megmondtam volna, a mi ezekre az időkre nézve érdekes és jellemzetes. A két név említésére látom annak a bizonyos sajtnak a likacsait is, amelyet ez és ez napon ebédeltem. Pedig húsz éve is elmúlt már, hogy Rubensnével egy kosztón éltem. Ne gondoljanak rosszat, csak egy kosztón. Igaz, kvártély dolgában se voltunk egymástól távol. A Zafirné konyhája - nappalija, szalonja és hálószobája - választott el bennünket.

Nem szeretem elmondani a részleteket, nem érdekesek, magától értetődik valamennyi, de - belátom - csak nekem. Meg kell hát magyaráznom Zafirné, aki talán majd mindent megértet. Ez az öreg asszony, színes, hangzatos és büszke neve ellenére csak egy öreg, nyugalmazott pinczérnek volt a felesége. A ház föntartója állandóan alkalmazáson kívül volt és az egész év alatt csak négy vagy öt igen meleg napon jutott abba a helyzetbe, hogy, mint borfiu, segítségére legyen kültelki vendéglősöknek. Ilyen módon az éves lakás bérlőinek egész léte ránk volt alapítva: a három nőtestvérre, akik a kisebb és reám, aki a nagyobb szobát laktuk. Hogy az én akkori existenciám min épült, azt ma már világosan nem tudom. Emlékszem, egy hóban alig volt több mint három-négy nap, mikor nem ettem semmit, de ebből még nem lehet megélni és miből telt a többi napra? Azt hiszem, a csoda tartott fenn és ősszel a birsalmasajt, amelyet fontszámra kaptam vidéki családom fiatalabb nőtagjaitól, a kiknek szűzies fantáziáját izgatta az a tudat, hogy egy ifjú rokonuk él a fővárosban és küzd.

Most már bevallhatom, hogy igen keveset küzdöttem. Feküdtem a diványon és vártam, leginkább a pénzes postást, bár erre sem okom, sem jogom nem volt. Néha mégis megjött és lehetetlen helyekről hozott lehetetlen kis összegeket. Lettek volna azonban a viszonyokhoz mérten akármilyen nagy summák is, egy napnál tovább nem tartottak volna, mert akkoriban még teljes tökéletesen hiányzott belőlem a takarékoság szép tehetsége és nem tudtam lefeküdni, valameddig pénz égette zsebeimet. Izgatott, nyugtalan, valósággal beteg voltam, amíg el nem költöttem az utolsó húsz krajczárig, melynek a másnapi reggelit kellett fődöznie. Még ez a gondosság is lehangolt egy kissé. Szemrehányást tettem magamnak és a polgáris elővigyázatosság miatt nyugtalankodtam, hogy talán nem is vagyok poéta?

Ah, az voltam akkoriban, soh'se jobb és különb, mint amikor a Mozsár-utczában laktunk. Szegényes, mondhatnám ordináre viszonyok közt úgy éreztem, mintha elátkozott királyfi volnék, aki tiszta és nemes marad a szennyben, a nemtelenség közepette. A házban tiszteltek és elismertek, annyit mondhatok. Maga Zafirné jobban szeretett, mint az egyetlen fiát, aki minden hónapban csak egyszer jött haza és akit minden hónapban egyszer segítetttem megverni és kidobni. A fiatalember nyomdász volt és sokbeszédű, szajkó, szocziálista és folyton öreg szüleit akarta megtéríteni. Szidta őket, mint a tőkét, gorombáskodott velük, amiért létét okozták.

- Mi jogon? Kértelek benneteket? Adtam megbízást?

Zafirné válaszul fazekat vágott a szenvedélyes szónokhoz, akit temperamentuma túlvitt az ideális elvek határain. A szegény levonta a világi jelenségek legvégső következtetéseit is és még azt is szemére hányta az anyjának, a miért lenszőke haja és sárga szempillái vannak. Egyébként jó fiú volt, rendkívül sok verést kapott és kétszer volt tüdőgyulladása, egyszer tifusza, amíg én ismertem. Az utóbbi esetben, mivel a kórházban nem vették föl, mi ápoltuk,

amikor lábbadozott, én olvastam föl neki, részint az új testamentumból, részint az öreg Dumas regényeiből. Magába is tért, meg is javult és egyszer alkonyatkor a belsejét is kitárta:

- Szeretnék meghalni - mondá - hogy megtudjam mi *van*, de előbb szeretnék megölni valakit, valami bigot gazembert!

Méltóztatnak már észrevenni, hogy nem valami rendes emberek gyűltünk ott össze a kicsiny udvari lakásban. Pedig - álszeméremből - a sürgönykihordót el is sikkasztottam. Ez az ember több hónapon át albérletben bírta a Zafir-lak egyik szögletét és arról volt nevezetes, hogy nála rosszabb lába talán senkinek sem volt a lustajárású Budapesten. A világon mindenre volt hivatottsága, csak a mesterségére nem, következésképp azt kellett folytatnia. És mert rendkívül önző ember volt, panaszai és sóhajai elsavanyították körülöttünk a levegőt, megkeserítették az életünket.

Már amennyire hagytuk magunkat. De négyünkön nem vehetett erőt a szomorúság hatalma, nekünk nyílt az öröm virága a penész világában is és még a szélvészek bús harcából is kicsendült - és perdült - számunkra a csárdás. A Rubens-lányok között a legidősebb nem volt több tizenkilencznél, a legifjabb pedig tizenhat éves. A szájuk nevetésre állott, úgy születtek és az apjuk, egy részeges szabó, midőn utolsó napjait élte, rájuk is kiáltott:

- Hálátlan, rossz leányok, én szenvedek, mint egy pék és ti nevettek!

Sírván is nevettek. A szájuk, a fogaik, lelkük és alighanem az előttük ismeretlen anya volt az oka, aki igen örvendhetett, hogy egyszerű paraszt szolgáló létére mesterember vette feleségül. Hamarosan életre hozta három gyermekét és mosolyogva távozott a földről, ahol neki - szerinte - szép, sőt előkelő szerep jutott. A lányok akkor nem sírhattak utána, most azonban, - különösen ünnepnapok méla, csendes délutánjain - megkönyezték, de hamarosan kacagásra fogták a dolgot, a mint eszükbe jutott, hogy az anyjukat Piszke Veronnak hívták.

A legkisebbet is Veronikának hívták. Piszke Ribiszke volt a csúfneve, a testvérei sokszor fenygették is, hogy megeszik. Ami engem illet, csakugyan majd megettem. Rendkívül kedves és búbájosan ostoba volt. Őt nevezték az ifjú festők Rubensnének, mert korához képest szokatlanul erős, rendkívül rózsás színű, szőke hajú és feketeszemű volt. Arczra, termetre, de lényére nézve is hasonlított a nagy festőnek bundában ábrázolt, mégis oly kevés ruházatú feleségéhez. Rendkívül élvezte, hogy tetszik és még az orrocskája is beleremegett, a mikor valamelyik rajztanár fontoskodó szavakkal dicsérte a vállait, a derekát. Ő is, akárhányszor elmondotta:

- A lábamnak szép stilusa van. Egy kissé rokokós, de az jó!

Tudta ezeket a szavakat, de nem értette. A festőkisasszonyok, akiknek rendes, állandó modeljek voltak, magyarázgatták neki, kitanították, de egyszersmind agyoncsipkedték. Dagadt arczczal, kisírt szemmel, duzzogva jött haza néha.

- Inkább ülök száz férfinak, - mondá - mint egy nőnek. Csakhamar ott is hagyta a hölgyeket és átment a férfiosztályba. A festődiákoknak ült, de csak félaktot. Egészet nem, soha!

Sokszor beszéltünk erről - az izzóra fűtött kályha világa mellett - az esti családi tanácsokon. Ő, nem talált volna benne semmit, Zafirné pártolta, mert így könnyebben mehet férjhez, mert a férfiak ilyenek. A két testvér csak nevetett:

- Tedd meg, ha mered, ha megteszed, Piszke, többé haza ne jöjj.

Én meg, elhalványodtam még a gondolatra is, következésképp megrázó cinizmussal közbevettem:

- Miért ne! Fő a kereset. Ha hivatása kívánja. Megtették hercegnők is.

Reszkettem a pillanattól, amikor egyszer majd kipirosodva fog hazajönni és bevallja, hogy megtette. Akkor nekem végem van, akkor én a legnyomorultabb ember vagyok a világon, mert szeretek egy leányt, aki méltatlan hozzám. És nem vehetem többé feleségül!

Mert - remélem, természetesnek fogják találni - hogy Rubensnét szintén nőmmé akartam tenni, mint ahogy mondani szokták. Elhatároztam, hogy küzdeni fogok érte, kiművelem és fölemelem. Oh, tizenhét éves balga szív, akit egy érzés úgy megnöveszt, hogy elfoglalod az elme helyét is!

Most töröm a fejem, hogy a népisme szempontjából megállapítsam, miből élt a három felnőtt leány? Cseresznyéből - a cseresznyeidoszakban. Legélénkebben erre a korra emlékszem vissza és ez az idő talán legjellegzetesebb egész életmódjukra nézve. A szezon gyümölcseiből táplálkoztak és vízvezetéki vizet ittak rá bőven, de azért nem volt oly egészségtől duzzadó három leány, mint amilyen volt Veronika, Riza és Katharina. Öltözködni is a kosztjukhoz képest öltözködtek: nyáriás, félselyem, igen színes blouseokba. A szoknya, hajh, az nagybárá egy, teveszőrszínű és téli maradt.

Veronnak, mert nem nézhettem, hogy egy gyermeknek való napernyővel jár, én vettem egyszer egy felnőtt, igazi napernyőt.

Reszketett a haragtól, amikor készülődtem, hogy átnyujtsam.

- Minek néz maga engem? - mondá és a haja szinte fölborzolódt, az égnek állott az izgatottságtól. Olyan piros lett az arcza, hogy szinte sütt. Én mégis fáztam, megijedtem; ilyen a férfi.

Sírva borult a nyakamba:

- Kegyed meg akar engem vesztegetni, meg akar engem venni! - szólt, míg a nyakamat eláraszták forró könnyei. Magam is sírtam egy kicsinyt, a szívem elfacsarodott azon való nagy erőlködésben, hogy *még* ne mondjak meg semmit. Úgy véltem, hogy nincs jogom szerelemről beszélni egy nőnek, akit lakásviszonyai arra kényszerítenek, hogy vallomásaimat meghallgassa és eltűrje, akár tetszenek azok neki, akár nem.

Ő józanodott ki hamarabb:

- Ha napernyő kell nekem, vesz a bácsim! - mondá bizonyos elbizakodottsággal.

A bácsi! A három árva leányt ez kárpótolta apáért, anyáért. Ez adott független és szabad életüknek némi patriarchális színt, erre hivatkoztak, ha valaki bántotta őket és erre gondoltak, ha a két nagyobbiknak elrongyollott a cipője és szép tavaszi napokon nem tudtak az utcára kimenni. A bácsit tisztelték, - félték és szerették, állásbeli ember volt, pecsétnyomó vésnök, kicsiny háza is volt Megyeren - villa! Hozzája nem mehettek, a felesége miatt; de nyáron, egypárszor, vasárnap, ebédeltek vele már. Csirkét ettek s Veron a csirkét nagyon szerette, különösen kirántva, zsirba sült petrezselyemmel. A bácsi fizetett és egy hatos borravalót is hagyott. A két idősebbik leány, mint fehérvarrónő, több tucsat zsebkendőt stikkelt neki rokonai, szíves szereteteért.

Ha nem akarom a tényeket eltagadni, bevallom, hogy a graveurt magam is kedveltem. Komoly polgár volt, aki a leányokat, egyszer, amikor meglátogatta őket, előttem is igen figyelmeztette az erény útjaira:

- Becsületesek maradjatok, mert ha nem, leveszem a kezemet rólatok. Egy nőnek főéksége a becsület és ha fiatal emberek szavára nem hallgat, mindig jó vége lesz.

A polgár nős és egy kissé koros is volt immár, tehát nem lehetett föltenni, hogy a morált önző célokból dicséri. Rám nem haragudott, sőt dicsért, mint művelt embert, aki rosszat bizonyára nem akar. Az akkori eszemmel is láttam, hogy csak azért elnéző irántam, mert azt akarja, hogy én is jókat mondjak róla távollétében és segítsék neki, ha Rubensnét tanítja:

- Te meg főképpen jól vigyázz magadra. A véred úgy sem kedvező!

Boldogok voltak, hogy a bácsi ennyire kitüntette őket szeretetével és Rubensné - a gyerek - az ölébe ült, czirógatta:

- Mondja csak édes bácsi, csak parancsoljon nekünk!

A vésnök nem parancsolt, de szigorúan beszélt:

- Aztán - kérdé - voltaképpen mi is vagy te?

- Model, bácsi, model!

- Jól van, értem, model, de az még nem hivatás.

Elmélyedve, búsan és haragosan ismételte, németül:

- Az még sem hivatás, egy fiatal nőnek, aki szép és egészséges!

- Hát mit kell tenni, mibe kezdjek? - kérdé Veronika lehangoltan.

- Tanulj varrógépet, cipőelőrészt készíteni, tucatszámra. Jól fizetik. Segíts magadon, az isten is megsegít.

A két leány elragadtatva ismételte:

- Segíts magadon, az isten is megsegít!

A bácsi aztán elment. Ott maradtunk ellágyulva és elképedve az ő nagy bölcsességének és tisztességének hatása alatt, leverten és egyszersmind föllelkésedve. És éjjelig eltanácskoztunk azon, hogyan szabadítsuk meg Veront a kenyérkeresetétől, amely nem hivatás.

- Mi ki fogunk téged tartani addig, a míg valamit tanulsz! - mondá a két idősebbik, a kiket igazában a legkisebb tartott el.

- Legjobb, ha férjhez megy! - szólt Zafirné, a ki szintén belevegyült a társaságba.

- Férjhez nem megyek, - mondá Rubensné - inkább meghalnék, minthogy a nővéreim előtt férjhez menjek. Azonfelül, a férfiak mind önzők!

Reám tekintett. Mért haragszik reám? Nem tudtam elképzelni. Elfordult tőlem, miután egészen a közelembe jött. Többször aludt a diványon, a jelenlétemben. Mindig rosszkor jöttem, mindig azt mondta: „Pardon, kérem, már öltözködni sem lehet!”

Egyszer aztán ő maga szólott, hogy vennék ki egy szálkát a kezéből:

- Aztán vigyázzon, a vért ne bánja.

Igyekeztem, tőlem telhetőleg, de a kezem reszketett, csakhogy az övé is. Sziszegett és egyszersmind nevetett rajtam.

- Ügyetlen! - mondá - hagyjon el!

Álltunk a gangon, szótlánul. Esthomály, mindenki vacsorázott a házban és az evőeszközök csörömpölésének barátságos hangja töltötte be az udvar csöndjét. A sötétben némán néztük, de, azt hiszem, igen erősen éreztük egymást.

Veronka szólt, ingerlékeny, gyerekes hangon:

- Ha én beleugornék a kútba, maga utánam ugrana?

- Igen.

A keze a kezemet kereste:

- Mért nem festő maga! Mindig a maga modelje lennék, senkié másé. Magának nem kellene fizetnie; úgy ülnék, a hogy akarná, maga meg festené rólam a Rubensnét, a mit mindig próbálnak azok az ügyetlenek. Csakhogy én nem akarom, hogy nekik sikerüljön. Magának sikerülne és olyan híres lenne, mint a francziák. Tanúljon meg, egy félév alatt többet tudna, mint valamennyi. Én segítek!

Hirtelen behívták vacsorázni. Turó volt, liptai - és jól emlékszem - köménymag hozzá. Jóízűen ette meg, a szeme is csillogott az élvezettől, a mikor evett. Nekem egy kissé fájt, hogy enni tud közvetlen az első vallomás után. Én nem tudtam volna, igaz, hogy ezen az estén véletlenül nem is volt mit. Nem is aludtam ezen az éjszakán, kirázott a hideg az éhség és szomjúság miatt. A fogaim is összekocczantak bele és reggelre egészen elaléltam. Másnap ismétlődött a lázas éjjel, ámbár megnyugtattam a fiatal gyomromat. Ah, de a szívem, a szívem, azzal nem tudtam mit csinálni.

Igy gyötrődtem azokon a napokon, a melyek eltartottak heteken és hónapokon át. A leány pedig ha nem is éppen ugyanilyen, de igen hasonló gyötrelmeket állhatott ki. Reszkettünk egymásért, de féltük az istent, a törvényt, a társadalmi szokásokat, a bácsit, a ki mind sűrűbben kezdte gyakorolni gyámi kötelességeit. Sőt egy napon a modelségről egyszerűen letiltotta Rubensnét.

- Az nem állás, - mondá - a festők pedig mind erkölcstelen gazemberek. Én vagyok az egyetlen rokonod és én ezennel letiltalak, hogy többé egygyel is szóba állj!

Szegény kis Veronika védte magát, barátait, a kiket kedvelt, mert dicsérték, mert bolondoztak vele, beleavatták pletykáikba, felöltöztették bársony és selyem kosztümökbe és pénzt adtak neki azért, mert bámultatni engedte magát. Sírva vált meg tőlük, de maga is belátta:

- Belátom magam is, hogy egy komoly nőnek nem hivatás.

- És aztán mit csinálsz, ha megöregszel? - vetette közbe a bácsi.

- Különösen ha megöregszem! motyogta Veron, mereven, értelmetlenül nézve kék szemeivel, mint egy őz, a mikor ráfogják az előtte még ismeretlen alaku, gyilkos puskacsövet.

Beleegyezett és mi is beláttuk.

Ettől fogva mind állás és hivatás után nézett. A bácsi hol ide, hol oda parancsolta, nagyon sokat ebédelt a városban, a bácsival, levest, húst, tésztát és gyümölcsöt is. Tőlünk kezdett elidegenedni, velem nem beszélhetett többé, hogy a szemei meg ne teljenek könnyvel. Sokszor meg ingerült és gőgös volt velem szemben, szidott, hogy ha ő elpusztul, én leszek az oka.

Egyszer feltűnő későn és új kalapban jött haza. Mindég piros ajka kékesfehér, csengő hangja rekedt. A ház előtt ögyelegtem, azt hiszem vártam rá. Bevont a kapu alá és ott hirtelen lehajolt, megcsókolta kezemet:

- Ne szeressen többé engem! - mondá alig hallhatóan.

Majd, csaknem kiabálva hozzátette:

- A bácsi a gazember és nem a festők!

Aztán nemsokára, Rubensné ült modellt egész aktnak is. Meghallottam, maga mondta:

- Nem bánom, úgy fessenek, a hogy akarnak!

Én pedig kora hajnalban, egy hallgató hordár kíséretében hagytam el a mozsár-utcai Zafir-lakot. Az ajkaim hangtalanul mozogtak, a mi föltűnt a hordárnak is.

- Imádkozni tetszik?

- Nem, átkozódok! Gyalázatos, erkölcstelen fészek volt ez, örülök, hogy megszabadultam tőle.

Szitkokat - és csókokat - szórtam vissza a régi rongyos sárga ház felé, a melynek most szeretnék leborulni a helyére, de nincs meg többé a helye sem és mindhiába keresem, a Rubensné fehér lábainak nyomát. Befujta egy elementum, sem nem homok, sem nem por, nem hó és nem füst, hanem mind, a mi benne van ebben az egy szóban - Pest.